

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ἑβδομος

Συνδρομὴ ἑτησία: Ἑ. Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.— Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἑτησιαί.— Γραφεῖον τῆς Διευθυνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

21 Ἰανουαρίου 1879

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ ΘΕΙΡΣΙΟΥ

Εἰρηναιὸς Θεῖρσιος

ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ ΘΕΙΡΣΙΟΣ

Ὁ Εἰρηναιὸς (ὡς ἐξελλήνισε τὸ γερμανικὸν ὄνομά του Φρειδερίκος) Θεῖρσιος (Fr. Thiersch) ἐγεννήθη τὴν 17 Ἰουνίου 1784 ἐν Θύριγγεν τῆς Σαξονίας ἐκ γονέων βιομηχάνων. Ἐπιδιοθεὶς κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς θεολογίας καὶ κατόπιν εἰς τὴν τῆς φιλολογίας, διωρίσθη ἅμα περατώνσας τὰς πανεπιστημιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς καθηγητῆς ἐν τῷ γυμνασίῳ Γοτίγγης, ἐν ἔτει δὲ 1809 προσελήφθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ἰδρυθέντος γυμνασίου ἐν Μονάχῳ προσεκλήθη νὰ διδάξῃ ἐν αὐτῷ, ἕνεκα δὲ τῆς ἐξιδιασμένης ἱκανότητος τοῦ νεαροῦ καθηγητοῦ ἀνετέθη αὐτῷ καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἀγωγῆς τῶν βαυαρῶν βασιλοπαίδων. Προβιβασθεὶς μετ' ὀλίγον καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου συνέστησε καὶ φιλολογικὸν τμήμα ἐν τῇ βαυαρικῇ ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιστημῶν, εἰς οὗ τὰ πρακτικὰ κατεχωρίσθησαν πολλὰ σπουδαῖα αὐτοῦ πραγματεῖαι. Ἐκ τῶν ἄλλων τοῦ Θεῖρσιου ἔργων τὰ ἀξιολογώτερα εἰσὶν ἡ Ἑλληνικὴ γραμματικὴ (1812), καθ' ἣν συνετάχθη καὶ ἡ τοῦ ἡμετέρου Γ. Γενναδίου πρὸς χρῆσιν τῶν ἐλληνικῶν σχολείων, ἡ πιστοτάτη μετάφρασις τοῦ Πινδάρου γερμανιστὶ (1820) κατὰ τὴν μητρικὴν διασκευὴν τοῦ πρωτοτύπου, καὶ τὸ περὶ τῶν ἐποχῶν τῆς πλαστοτικῆς παρ' Ἑλλήνων (1846).

Εἰς τὸν Θεῖρσιον πολλὴν ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς εὐγνωμοσύνην διὰ τὸν ἐνθερμον αὐτοῦ φιλελληνισμόν, ἐκδηλωθέντα καθ' ἣν ἔτι ἐποχὴν οἱ Ἕλληνες ὑπόδουλοι ὄντες, ὠνειροπόλουν ἀποβλέποντες εἰς τὸ ἀβέβαιον μέλλον. Ἀπὸ τοῦ 1812 τεθεὶς διὰ τῆς βαυαρικῆς ἀκαδημίας εἰς σχέσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ υποθρέψῃ ἐν αὐτῇ καὶ νὰ βοηθήσῃ τὸν ζῆλον πρὸς τὴν παιδείαν, συνέστησεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀθηναίου, παιδευτήριον νέων Ἑλλήνων, οὗ τὸ πρόγραμμα εὕρηται ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος τῆς Ἀκαδημίας. Κατὰ δὲ τὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρ-

τησίας ἀγῶνα, ὁ Θεῖρσιος ἦν ἡ ψυχὴ τῶν φιλελληνικῶν συλλόγων πρὸς συλλογὴν συνδρομῶν, προθυμὸν ἀρωγὸν ἔχων καὶ τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκον, τὸν μέγαν τοῦτον φιλέλληνα. Τῷ 1831 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰς αἵσιον ἀγαθὸν πέρας τὴν ἀνατεθειμένην αὐτῷ πολιτικὴν ἀποστολὴν περὶ προσφορᾶς τοῦ Ἑλληνικοῦ στέμματος εἰς τὸν βασιλόπαιδα Ὁθωνα, ἐπεδόθη κατόπιν εἰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας, τῷ δὲ 1851 συνέστησεν ἐπιτροπὴν πρὸς ἀνόρθωσιν καὶ μελέτην τοῦ Ἐρεχθεῖου, ἧς τὰ πρακτικὰ τῶν ἐργασιῶν ἐξεδόθησαν ἐλληνιστὶ. Μετὰ τὴν εἰς Βαυαρίαν ἐπάνοδον ἐξέδοτο γαλλιστὶ δγκῶδες καὶ σπουδαῖότατον σύγγραμμα περὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, (1833 εἰς τόμους δύο) ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀξίον μελέτης.

Ὁ Θεῖρσιος ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς πατρίδος του πολλαχῶς, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας ἀπένευμεν αὐτῷ βαθμὸν αὐλικοῦ συμβούλου, καὶ ἀργότερον προσεβίβασεν αὐτὸν εἰς μυστικοσύμβουλον. Ἀπέθανε δὲ τὴν 25 Φεβρουαρίου 1860 ἐν Μονάχῳ.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ Γ. ΚΑΡΑΤΖΑΝ

Φίλε κύριε διευθυντὰ τῆς «Ἑστίας»,

Διελθὼν τὴν περὶ τοῦ Τακτικοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως διατριβὴν τοῦ στρατηγοῦ Κ. Γ. Καρατζᾶ, τοῦτο πρῶτον ἔχω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ὁ στρατηγὸς συγχέει δύο πράγματα τὰ ὁποῖα κάλλιστα δύνανται νὰ διακριθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων· νομίζει δηλαδὴ ὅτι δὲν εἴμπορεῖ τις νὰ ἀμιλήσῃ περὶ τῆς κακῆς καταστάσεως τοῦ δεινὸς ἡ δεινὸς στρατοῦ, χωρὶς ἐν τῷ ἅμα νὰ προσβάλῃ τὴν προσωπικὴν ἀξίαν τῶν συγκροτούντων αὐτὸν ἀνδρῶν.

Ὅτι τὸ τακτικὸν τῆς Ἐπαναστάσεως οὐδὲν εἶχε τῶν ὀργανικῶν καὶ διοικητικῶν προσόντων δι' ὧν καταρτίζεται ἀξία λόγου στρατιωτικὴ δύναμις, τοῦτο μαρτυρεῖ ἄνθρωπος τοῦ ὁποίου τὸ κύρος δὲν θέλει βεβηλῶς ἀρνηθῇ ὁ Κ. Γ. Καρατζᾶς, διότι εἶναι αὐτὸς ὁ συνταγματάρχης Φαβιέρος. Μεταξὺ τῶν ἐπανειλημμένων περὶ τούτου παραστάσεων τοῦ παλαμάρχου στρατιώτου τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας, ἀκούομαι νὰ ἀναφέρω μίαν, χαρακτηρι-

στικωτάτην. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τῆς Καρύστου, ὁ Φαβιέρος προσελθὼν εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, ἐδῆλωσεν ὅτι ἀθεράπευτα εἶναι τὰ ἐλαττώματα τοῦ στρατοῦ τούτου καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα πραιτεῖται τῆς ἀρχηγίας. Τὸ δ' Ἐκτελεστικόν, λαβὼν μετὰ τινος ἡμέρας γράμμα τοῦ κόμητος Πόρρου, ἐπιφορτισμένου προσωρινῶς τὴν οἰκονομίαν τοῦ Τακτικοῦ ἐν Ἀθήναις, ἐπέστελλε πρὸς τὸν Ἐκλαμπρότατον Πρόεδρον τῆς Ἑθνικῆς Συνελεύσεως, ὅτι τὰ στρατεύματα εἶναι χωρὶς ἀρχηγόν, χωρὶς χρήματα καὶ πλησιάζουν εἰς ἀναρχίαν στρατιωτικὴν. Ὡς ἀν μὴ ἤρουν ταῦτα, προσέθετε καὶ τὰ ἑξῆς: «Καθὼς ἐπληροφορήθη ἡ Διοίκησις διὰ ζώσης φωνῆς ἀπὸ τὸν ἀξιωματικὸν ὅστις ἔφερε τὸ γράμμα, ἡ ἀταξία κατήτησεν εἰς τὸν ἄκρον βαθμόν καὶ τοῦτο διότι ὁ ἐκεῖ ταγματάρχης δὲν ἔδειξε τὴν δέουσαν αὐστηρότητα ἐναντίον τῶν ἀτακτούντων. (Ἰδε Συλλογὴν Μάμουκα, τόμου Ε' σελ. 57 καὶ ἐπ., σελ. 108 καὶ ἐπ.)

Τί παράδοξον ἔπειτα ἀπὸ ὅλα ταῦτα, ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ στρατοῦ ἐκείνου κηρύχθη; Ἡ εἰσὸς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὑπῆρξεν ἔργον ἀξιέπαινον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα μόνον τακτικὸν ἠδύνατο νὰ διαπράξῃ, ἀφοῦ πρὸ ὀλίγου τότε εἶχεν εἰσέλθει ὁ Κριζιώτης μετὰ τῶν ἀτάκτων. Ὅπου δὲ ἀλλοῦ ἐνῆργησε τὸ Τακτικὸν ἀνωφελῶς ἐθυσιάσθη· ἐθυσιάσθη ἐνώπιον τῶν τειχῶν τοῦ Ναυπλίου, ὅπου ἔπεσαν ὁ γενναῖος Βυρτεμβέργιος ἀρχηγὸς τῶν φιλελλήνων Ἀνσιγγ' ἐθυσιάσθη εἰς Πέτα, ὅπου ἔπεσον ἡρωϊκῶς τῇ ἀληθείᾳ ἀντιπαραταχθέντες οἱ φιλέλληνες Ταρέλλας, Μιρζεύσκης, Δάννιας, Τάιχμανν, Μινιάκ, ἵνα ὀνομάσω τοὺς ἐπιφανεστέρους, διότι ἐξ ὅλων, 200 περίπου, μόλις 25 διήλασαν λοχιομαχοῦντες μέχρι Λαγκάδας μετὰ τοῦ βαρέως τετραυματισμένου Νόρμανν. Ἐθυσιάσθη εἰς Φάληρον, ὅπου ἔπεσαν ὁ ταγματάρχης αὐτοῦ Ἰγγλέσης· ἀπέτυχεν εἰς Κάρυστον, ἀπέτυχεν εἰς Χίον. Ὁ δὲ στρατηγὸς Κ. Γ. Καρατζᾶς κάλλιον ἐμοῦ γινώσκει ὅτι, ἐν πολέμῳ ἰδίως, πᾶν τὸ ἀδιακόπως ἀποτυγχάνον δὲν εἴμπορεῖ νὰ λογισθῇ ὡς χρήσιμον. Καὶ ἔπειτα διατί τὸ τακτικὸν τῆς ἐπαναστάσεως οὐδέποτε ἀντιπαρετάχθη κατὰ τοῦ Ἰσραήλ, ἐνῶ αὐτὸς ἦτο ὁ κύριος προορισμὸς του, καὶ ὅχι τὸ πρὸς ἀτάκτους πολεμεῖν; Διότι, ἵνα τὰ λοιπὰ παραιτώμεν, δὲν εἶχεν ἱππικόν, δὲν εἶχε μηχανικόν, δὲν εἶχε πυροβολικόν, ὅπως οὖν λόγον ἔχῃ. Ὁρθῶς ποιεῖν ἄρα ὁ Μαυροκορδάτος ἔγραψεν ἀκαταπύστως πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ ἐπιτροπὴν, νὰ στείλῃ τακτικὸν ἐξ Εὐρώπης. (Τῆς ἱστορίας μου τόμος Ε', σελ. 917).

Ἐπεταὶ ἄρα γε ἐκ τούτων ὅτι οἱ συγκροτοῦντες τὸ Τακτικὸν τῆς ἐπαναστάσεως, πολλοὶ τοῦλάχιστον ἐξ αὐτῶν, δὲν ἦσαν ἄνδρες καλοὶ καγαθοὶ; Ἀπεναντίας ὅσῳ ἀθλιωτέ-

ρα ἦτο τοῦ στρατοῦ ἡ κατάστασις, τόσῳ μᾶλλον θαυμαστὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀφοσίωσις ἐκείνων ὅστινες παρέμενον πιστοὶ εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ. Εἰς ἐπίμετρον δὲ τῶν ὅσα πολλάκις περὶ τούτου ἔγραψα, ἐπιτραπήτω μοι νὰ παραθέσω ἐν ταῦθα καὶ ἕτερον παράδειγμα. Τῷ 1831 ἐμαρτυρεῖται παρὰ τῷ διδασκάλῳ Γεωργίῳ Γενναδίῳ. Ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ εἶχε παρακολουθήσει εἰς Κάρυστον τὸν Φαβιέρον καὶ πολλάκις μεδιηγείτο τὴν πολυειδίαν ἀτέλειαν τοῦ στρατοῦ ἐκείνου, γεραίρων συγχρόνως τὴν ἀρετὴν πολλῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν. Ἰδίως δὲ ἐπῆναι νέον τινὰ ὅστις ἐκ παίδων εἰς ἕτερον ἐθισθεὶς βίον, διεκρίνετο ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ αὐτοῦ καὶ τῇ καρτερίᾳ. Ὁ νέος οὗτος ὀνομάζετο Γ. Καρατζᾶς.

Ἐν Ἀθήναις.

Ὅλως πρόθυμος
Κ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

Αὐτοβιογραφία γέροντος Χίου.

Συνέχεια· 181 σελ. 22.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ὁ Πύργος μας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κῆποι ἦσαν προικῶν τῆς μητρός μου κτῆμα. Ἡ πατρὶς οἰκογένεια εἶχεν ἀπ' ἀρχαίων χρόνων μεγάλην ἐκεῖ περίξ ἰδιοκτησίαν, αἵτινες διὰ κληρονομικῶν καὶ προικῶν διανομῶν διεισδυθήσαν μὲν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἀλλὰ δὲν ἀπεξενώθησαν. Ὡστε ἡμεῖς ἐκεῖ περικυκλωμένοι ὑπὸ συγγενῶν τῆς μητρός μου, τῶν ὁποίων οἱ Πύργοι ἐγειτόνεον μετὰ τοῦ ἰδικοῦ μας. Οὐδεὶς δὲ σχεδὸν τῶν Πύργων τούτων ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν κενός. Διότι τινὲς μὲν τῶν ἰδιοκτητῶν κατέκρινον αὐτοὺς καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτόν, οἱ δὲ λοιποὶ εἶχον παραιτήσει τὰς ἐν τῇ πόλει κατοικίας των καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ἡμεῖς ἐδραπέτευσαμεν ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τῶν Σαμίων, ἀψηφήσαντες τῶν ἀρχῶν τὴν ἀπαγόρευσιν. Ὅθεν εὐρισκόμεθα συντροφευμένοι εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ἦτο δὲ τοσούτῳ μᾶλλον εὐχάριστον νὰ βλεπώμεθα μετὰ τῶν οἰκείων, καθ' ὅσον ἐν τῇ τρομοκρατίᾳ ὑπὸ τῶν ὁποίων, ἐπ' ἐσχάτοις μάλιστα, διεβιοῦμεν ἐν τῇ πόλει, οὔτε τῶν οἰκείων μας ἐξηρχόμεθα οὔτε ἐπισκέψεις ἀντηλλάσσομεν. Αἱ θύραι ἔμενον κλεισταὶ καὶ ἡμίλειστα τὰ παράθυρα. Προσπαθῶ ἥδη νὰ ἐνθυμηθῶ, ἐὰν ἐπὶ μῆνας εἶδον ξένον ἀναβαίνοντα τὴν κλίμακά μας καὶ δὲν ἐνθυμοῦμαι εἰμὴ μόνον τὸ κατηφές τοῦ Ζενακῆ πρόσωπον.

Εἰς τὴν ἐξοχικὴν ἰδίως ἐκκλησίαν συνηντῶμεθα, καὶ εἰς τὸν αὐλόγυρόν της, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῶν ἀκολουθιῶν, ἐγένετο ἡ συναναστροφὴ. Ἦτο ἡ Μεγάλη καὶ πάλιν Τεσσαρακοστή. Συχνάκις δὲ ὑπὸ τὰ δένδρα τοῦ αὐλόγυρου ἐκείνου ἀνεπόλουν τὰς συγκινήσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας πρὸ ἐνὸς ἔτους ἐλειτουρούμεθα, ὁ πατήρ μου κ' ἐγώ, ὅτε διετρέχον ἐμφοβοὶ τὰς στε-

νὰς τῆς Σμύρνης ὁδοὺς μεταβαίνοντες εἰς τὴν Ἀγίαν Φωτεινὴν.

Ἡ ἐκκλησία, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν, τὸ παρεκκλησίον μας, εἶχεν ἀνεγερθῇ ὑπὸ τοῦ προπάπου τῆς μητρός μου, ὅστις ἐρασοφύρεσεν εἰς τὰ γράμματα. Περισώζεται εἰσέτι ἡ οἰκοδομή, ἀλλὰ γυμνὴ καὶ ἐτοιμόρροπος. Αἱ εἰκόνες, τὰ κοσμήματα, τὰ ἄμφια καὶ τὰ ἱερά σκεύη ἐσυλήθησαν ἢ κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τότε ὅμως ὑψούτο χαριέντως ὁ ναῦσκος ἀναμέσον τῶν δένδρων, τὰ πάντα δ' ἐντὸς αὐτοῦ ἦσαν κόσμια καὶ εὐπρεπῆ. Ἡ εἰσὸς τοῦ ἀπετελεῖτο ὑπὸ νάρθηκος μικροῦ, ἀνοικτοῦ ἐμπροσθεν. Ὑπὸ τοῦ προπυλαίου τούτου τὴν σκέπη, ἐκατέρωθεν τῆς πύλης, ἦσαν δύο μαρμάρινα ἐδῶλια. Ἐκεῖ καθήμενος συχνάκις, ἀνεγίνωσκον τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἐπιτυμβίων πλακῶν, αἵτινες ἐσχημάτιζον τοῦ νάρθηκος τὴν στῶσιν. Ἐκεῖ, ἀπὸ τοῦ κτήτορος καὶ ἐφεξῆς, ἐθάπτοντο τῆς μητρικῆς οἰκογενείας μου οἱ πλεῖστοι. Ἐντὸς τοῦ παρεκκλησίου ἐκείνου ἐστεφανώθησαν οἱ γονεῖς μου, καὶ ἡ ἐπιθυμία των ἦτο ὑπὸ τοῦ νάρθηκος τοῦ τὰς πλάκας νὰ ταφῶσιν, ἐκεῖ, ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου. Ἀλλ' οὔτε οἱ γονεῖς μου ἀνεπαύθησαν ἐκεῖ, οὔτε τὰ ἰδικὰ μου ὅσῃ πέπρωται νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς χοῦν ἐν τῇ προσφιλεῖ ἐκείνῃ τῆς πατρίδος γωνίᾳ. Τὴν σήμερον ζῶμεν καὶ ἀποθνήσκουμεν εἰς ἐδῶ καὶ ἄλλος ἐκεῖ, πλάνητες ἐν τῷ βίῳ καὶ νεκροὶ ξενιτευμένοι, ἡ δὲ ἀνεμοζάλη τῆς διασπορᾶς ἐκλόνισε καὶ διέσπασε τοὺς ἱεροὺς δεσμούς, τοὺς προσκολλῶντας τὴν καρδίαν τῶν τέκνων εἰς τῶν γονέων τὰ ἀναπαυτήρια. Ἀλλὰ καθ' ὅσον γηράσκομεν... ἐγὼ τοῦλάχιστον, καθ' ὅσον αἰσθάνομαι πλησιάζουσαν τῆς ἀναπαύσεως τὴν ὥραν, θλίβομαι ἀναλογιζόμενος ὅτι, ὅταν γηράσωσι καθὼς ἐγὼ τὰ τέκνα μου, δὲν θὰ ἐπαναπαύωσι τὴν μνήμην των οὔτε εἰς οἰκίαν περιέχουσαν διαδοχικὰς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἀναμνήσεις, οὔτε εἰς γῆς τινος ἄκραν, ὅπου κείνται συνεσφιγμένοι οἱ πατέρες αὐτῶν. Ὅτε ἡμῖν νέος, ὀλίγον περὶ τούτων ἐσκεπτόμην. Τώρα ὅμως ἡ ψυχὴ μου μετ' αὐξάνοντος φίλτρου ἐπιστρέφει εἰς τὸ παρελθὸν καὶ τρέφεται διὰ τῶν ἀρχαίων ἐνθυμήσεων.

Ἀλλ' ἄς ἐπαναλάβω τὴν διήγησίν μου.

Τὴν αὐγὴν τῆς Μεγάλης Πέμπτης ἡκούσαμεν τὴν λειτουργίαν καὶ ἐκαινωνήσαμεν τῶν θείων μυστηρίων. Ἦτο λαμπρὰ ἑαρινὴ πρωτὰ καὶ ὅταν ἐπεστρέψαμεν ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἀντὶ νὰ μείνω ἐντὸς τῆς οἰκίας, λαβὼν εἰς χεῖρας τὴν νηστήσιμον τροφὴν μου ὑπῆγα νὰ προγευθῶ ἐπὶ τοῦ ἐξώστου. Ἀλλ' αἶμα ἤνοιξα τὴν ἐπ' αὐτοῦ θύραν καὶ ὕψωσα τὸ βλέμμα πρὸς τὸ πέλαγος, εἶδον θέαμα, τὸ ὁποῖον μὲ κατέπληξε. Παρήτησα τὸ πρόγευμα καὶ ἔδραμον πρὸς τὸν πατέρα μου. Μὲ ἡκολούθησεν ἐπὶ τοῦ ἐξώστου

καὶ ἐβλέπομεν ἀμφοτέροι πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἐβλέπομεν σειρὰν μακρὰν πλοίων μεγάλων πλεόντων πρὸς τὸν λιμένα μας. Ἀπειχον εἰσέτι πολὺ, ἀλλ' ἦτο διαυγὴς ἡ ἀτμοσφαῖρα καὶ διεκρίνοντο τὰ ἱστία, καμπύλα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου τὴν πνοήν, καὶ αἱ διπλαῖ καὶ αἱ τριπλαῖ λευκαὶ ζῶναι ἐπὶ τῶν μαύρων σκαφῶν. Ἐνῶ δὲ τὰ μεγάλα ταῦτα πλοῖα ἐφαίνοντο πλησιάζοντα, ἄλλη σειρὰ πλοιαρίων μικρῶν, δεχομένων ἐκ πλαγίου τὸν ἀνεμὸν εἰς τὰ τρίγωνα ἱστία των, ἐφευγε παρὰ τὴν παραλίαν πρὸς τῆς Σάμου τὴν διεύθυνσιν. Τὰ μεγάλα ἐν τούτοις πλοῖα, ὥσει διατάζοντα, ἀντὶ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πρὸς τὸν λιμένα πλοῦν, ἤλλαξαν αἰφνης δρόμον. Ἐνόμισα ἐπ' ὀλίγον ὅτι ἀνεχώρουν. Ἀλλ' ὅχι· δὲν ἀπεμακρύνοντο· ἐλοξοδρόμουν ἀπέναντι τῆς Χίου, τὰ δὲ μικρὰ πλοιαρία φεύγοντα πρὸς τὰ δεξιὰ μας ἐχάνοντο τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο ὀπισθεν τῆς τελευταίας ἄκρας τῆς νήσου.

Δὲν ἦτο δύσκολον νὰ ἐννοήσωμεν τί συνέβαινε.

Ὁ Τουρκικὸς στόλος κατήρχετο ἰσχυρός, οἱ δ' ἐπαναστάται ἀνεχώρουν. Ἀλλ' οἱ Χῖοι τί ἐμελλον ν' ἀπογίνωσι;

Ἀγνοῶ πόσῃ ὥρᾳ ὁ πατήρ μου κ' ἐγὼ ἐμένομεν ἐπὶ τοῦ ἐξώστου σιωπηλοὶ καὶ ἀκίνητοι, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ πέλαγος προσηλωμένους.

— Νὰ φύγωμεν, νὰ φύγωμεν, εἶπεν αἰφνης ὁ πατήρ μου, καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν οἰκίαν. Ἐστράφη κ' ἐγὼ καὶ τότε εἶδον ὅτι ὀπισθεν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ ἐξώστου ἴσταντο ἡ μήτηρ καὶ αἱ δύο ἀδελφαὶ μου καὶ ἡ Ἀνδριάννα, βλέπουσαι κ' ἐκείναι ἐν σιωπῇ τὸ πρὸ ἡμῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης θέαμα.

Ὁ πατήρ μου ἐξηλθεν ἀμέσως τῆς οἰκίας. Τὸν ἡκολούθησα κατὰ διαταγὴν του. Ἦθελε νὰ συσχεφθῶμεν μετὰ τῶν συγγενῶν περὶ τοῦ πρακτεῦ. Ἐξηρχόμεθα μόλις τῆς ἐξω τοῦ περιβόλου μας θύρας, ὅτε εἶδομεν ἐρχόμενον πρὸς ἡμᾶς τὸν Καλάνην, ἐξ ἀδελφον τῆς μητρός μου, κρατοῦντα ἐκ τῆς χειρὸς τὴν μικρὰν θυγατέρα του. Ἦτο πρὸ ὀλίγων μηνῶν χηρευμένος ὁ Καλάνης, ἡ δὲ ζωὴ του συνεκεντρώτο εἰς τοῦ ὀρφανοῦ του τέκνου τὴν ἀγάπην. Ποτὲ δὲν τὸ ἀπεχωρίζετο· ἡ δὲ χαρίεσσα μορφή του ἐνδεκαετοῦς ἐκείνου κορασίου, καὶ ἡ τεθλιμμένη τοῦ τρυφεροῦ προσώπου του ἑκφρασις, εἶχον, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς εἰς τὸν Πύργον ἀφίξεώς μας, ἐκλύσει πᾶσαν τῆς ψυχῆς μου τὴν συμπάθειαν.

Ἦρχετο ὁ Καλάνης πρὸς τὸν πατέρα μου μὲ τὸν ἰδιὸν σκοπόν, ὅστις καὶ ἡμᾶς ὠδήγει. Διηυθύνθημεν ὅλοι ὁμοῦ πρὸς τὸ παρεκκλησίον· οἱ δύο ἐκεῖνοι προπορευόμενοι συνωμίλουν, ἐγὼ δὲ εἰς ὀλίγων βημάτων ἀπόστασιν τοὺς ἡκολούθουν, κρατῶν τὴν μικρὰν Δέσποιναν ἐκ τῆς χειρὸς. Ἐβλεπον τὰς ξανθὰς τρίχας τῆς ἀθώας ἐ-

κείνης κεφαλῆς, καὶ ἐσυλλογιζόμεν τὰ ἀπὸ τοῦ ἐξώστου μας φαινόμενα πλοῖα καὶ ἀνεπόλουν μετὰ φρίκης ὅσα ἤκουσα περὶ τῶν εἰς Σμύρνην καὶ εἰς τὰς Κυθωνίας ὑπὸ τῶν Τούρκων διαπραχθέντων. Ἐβιάδιζον σιωπῶν καὶ περίλυπος. Ἡ μικρὰ ἐσιώπα ἐπίσης, ἀλλ' ἠσθανόμην τὰ δάκτυλά της ἀνίσχυα ἐντὸς τῆς χειρὸς μου. Ἡννόησα ὅτι ἦν φοβισμένη, καὶ μὴ γνωρίζων τί νὰ εἴπω πρὸς ἐνθάρρυνσίν της ἐσχύα καὶ ἐφίλησα τὴν μικρὰν χειρὰ της. Ἐστρεψε τότε πρὸς ἐμὲ τοὺς γαλανοὺς ὀφθαλμούς της καὶ μὲ ἤρώτησε μετὰ φωνῆς τρεμούσσης, — Λουκῆ, θὰ μᾶς σκοτώσουν οἱ Τούρκοι;

— Ὁχι, Δέσποινά μου, θὰ φύγωμεν. Μὴ φοβεῖσαι. Δὲν θὰ μᾶς πειράξῃ κανεὶς.

— Θὰ σκοτώσουν τὸν πατέρα μου. Ἐγὼ τὸ ἤξεύρω. Θὰ τὸν σκοτώσουν.

Καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ πικρῶς ἀλλ' ἱσχύως, καὶ ἔρρεον τὰ δάκρυά της, καὶ ἐπανελάμβανε,

— Θὰ τὸν σκοτώσουν, σκοτώνουν οἱ Τούρκοι! Θὰ σκοτώσουν τὸν πατέρα μου!

— Μὴ κλαίῃς, Δέσποινα, μὴ φοβεῖσαι.

Ἡθελον νὰ τὴν παρηγορήσω, ἀλλὰ δὲν εὐρίσκον λέξεις, καὶ βλέπων τὸν ἥσυχον θρήνον της ἠσθανόμην κ' ἐγὼ τὴν φωνὴν μου ἐκλείπουσαν.

Εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας συνεκάθηντο ἤδη τῶν γειτόνων οἱ πλεῖστοι. Ἐκαθήσαμεν καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων ἐδωλίων. Ὁ Καλάνης ἐπῆρεν ἐπὶ τῶν γονάτων τὴν κόρην του, καὶ ἔλαβον τὸν λόγον οἱ γέροντες.

Δὲν ἐδράδυνε νὰ ληφθῇ ἡ περὶ τοῦ πρακτέου ἀπόφασις. Ἦτο πρόδηλον ὅτι δὲν ὑπῆρχον ἱκανὰ πρὸς ἀντίστασιν μέσα καὶ ὅτι θὰ γίνωσι κύριοι οἱ Τούρκοι τῆς νήσου, ἐγνωρίζομεν δ' ἐκ τῶν προτέρων, πῶς φέρονται οἱ Τούρκοι εἰς κατακτηθεῖσας χώρας. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ μεταβῶμεν εἰς τὰ δυτικώτερα τῆς νήσου καὶ νὰ σκορπισθῶμεν ὅπου ἕκαστος ἡδύνατο νὰ εὕρῃ καταφύγιον. Ἀπεμακρυνόμεθα οὕτω τῶν Τούρκων καὶ ἐπλησιάζομεν εἰς τὰ παράλια ἀντικρὺ τῶν Ψαρῶν, ὅθεν ἠλπίζομεν σωτηρίαν. Ἀπεχαιρετίσθημεν μετὰ πόνου ψυχῆς, εἰσῆλθομεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἡσπασθήμεν τὰς εἰκόνας, καὶ ἀποχωρισθέντες ἐπεστρέψαμεν εἰς τὰ ἴδια ἑκαστος.

Δὲν ἐπανεῖδον ἔκτοτε τὸ παρεκκλήσιόν μας.

Καθ' ὁδὸν ὁ πατήρ μου μὲ εἶπεν, ὅτι ἀπεφάσισε νὰ ζητήσωμεν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τὴν φιλοξενίαν δύο γερόντων θεῶν του, κατοικοῦντων εἰς τὸ ἀγροκήπιόν των, ὅπισθεν τοῦ περικλείοντος τὸν Κάμπον βουνοῦ. Ὅταν δ' ἐφθάσαμεν εἰς τὴν οἰκίαν, διέταξεν ἀμέσως τὸν κηπουρὸν νὰ φορτώσῃ ἐπὶ δύο ἡμιόνων ἐφαπλώματα καὶ ζωτροφίας καὶ νὰ ὑπάγῃ νὰ προειδοποιήσῃ τοὺς γέροντας περὶ τῆς ἐλεύσεώς μας, καὶ νὰ μᾶς παραμεῖνῃ μετὰ τῶν ζώων ἐκεῖ.

Ἄμα ὁ κηπουρὸς ἀνεχώρησεν, ὁ πατήρ μου μ' ἔκραξεν ἐντὸς τοῦ κοιτῶνος, ὅπου εἶχε κλεισθῇ μετὰ τῆς μητρός μου. Τοὺς εὗρον παραγεμίζοντας σάκκον μὲ σκευὴ ἀργυρᾶ καὶ ἄλλα πολυτίμα. Ἐτερος σάκκος ἔκειτο ἤδη ἐπὶ τῆς κλίνης πλήρης καὶ ἑτοιμος. Ἀφοῦ καὶ ὁ δεύτερος ἐδέθη, τὸν ἐσήκωσεν ὁ πατήρ μου, μὲ διέταξε νὰ φέρω τὸν ἐπὶ τῆς κλίνης κείμενον, ἠνοιξεν ἡ μήτηρ μου τὴν θύραν καὶ ἐξήλθομεν τοῦ δωματίου. Ἐκεῖνος ἐμπρός, ἐγὼ κατόπιν, φέροντες τοὺς σάκκους εἰς χεῖρας, ἐβαδίσκαμεν πρὸς τὸ μᾶλλον ἀπόκεντρον μέρος τοῦ κήπου, ὅπου ἦσαν τὰ δένδρα πυκνότερα. Ἀπέθεσα κατὰ γῆς τὸν σάκκον καὶ ἔφερον δύο ἄξινας. Ἐκεῖ, ὑπὸ τὴν σκιὰν γηραιᾶς μῆλέας, πλησίον τοῦ μαγγανοπηγάδου, εἰς θέσιν, τὴν ὁποίαν κατὰ παραγγελίαν τοῦ πατρός μου ἐσημείωσα καὶ ἐνετύπωσα ἀκριβῶς εἰς τὴν μνήμην μου, ἤρχισαμεν οἱ δύο νὰ σκάπτωμεν, καὶ ἠνοιζάμεν λάκκον βαθύν. Ἐντὸς τοῦ λάκκου ἐθέσαμεν τοὺς σάκκους, τὸν ἓνα ἐπὶ τοῦ ἄλλου, τοὺς ἐκαλύψαμεν ἔπειτα, ἐπατήσαμεν τὸ γῶμα πρὸς ἰσοπέδωσιν τῆς σκαφείσης γῆς, καὶ βεβαιωθέντες, ὅτι οὐδεὶς μᾶς παρετήρησεν, ἐπεστρέψαμεν πρὸς τὴν οἰκίαν.

— Μὴ λησμονήσῃς αὐτὴν τὴν παρακαταθήκην, μὲ εἶπεν ὁ πατήρ μου. Ἄν ἀποθάνω ἐγὼ, σὺ εἶσαι ὁ προστάτης τῆς μητρός καὶ τῶν ἀδελφῶν σου.

Ἐμπροσθεν τῆς θύρας εὗρομεν τέσσαρα ζῶα ἑτοιμα καὶ τὴν Ἀνδριάναν ἐπισπεύδουσιν τὴν ἀναχώρησιν. Οἱ γονεῖς καὶ αἱ ἀδελφαί μου ἀνέβησαν ἐπὶ τῶν ὄνων καὶ ἐξεκινήσαμεν. Ἡ Ἀνδριάναν κ' ἐγὼ ἠκολουθήσαμεν πεζοί.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἠκούσθη αἶφνης μεμακρυσμένος πυροβόλου κρότος. Πλησιέστεροι κανονοβολισμοὶ διὰ μιᾶς τὸν διεδέχθησαν. Ἐστράφημεν ἐν σιωπῇ ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον. Οἱ κρότοι τῶν πυροβόλων ἐπηκολούθουν συνεχεῖς. Ἀπὸ τοῦ στόλου καὶ ἀπὸ τοῦ φρουρίου οἱ Τούρκοι ἐτέλουν παταγωδῶς τοῦ φρικτοῦ θριάμβου τῶν τὰ προεόρτια.

— Ἀλλοίμονον εἰς τὴν Χίον! ἀνέκραξεν ὁ πατήρ μου. Καὶ ἐξηκολουθήσαμεν τὸν δρόμον μας.

Ὁ Πύργος ὅπου μετεβαίνομεν ἔκειτο ἐντὸς φάραγγος. Ὁ ὀρίζων ἦτο περιορισμένος, οὐδ' ἐφαίνετο ἐκεῖθεν ἡ θάλασσα. Οἱ δύο γέροντες τοῦ πατρός μου θεῖοι ἔζων ἐκεῖ διαρκῶς ἐν μονήρει ἡσυχίᾳ. Ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν, ἄνθρωπος μὲ πείραν καὶ νοῦν πολύν, διέτριψεν ἐπὶ ἔτη πολλὰ εἰς Ἀμστελδάμον ἐμπορευόμενος, ἐκεῖ δ' ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Κοραῆ, μετερχομένου ἐπίσης τὸ ἐμπόριον τότε, καὶ διετήρησεν ἔκτοτε φιλίαν καὶ σπανίαν τινὰ ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ σοφοῦ γέροντος, καὶ αὐτὸς περὶ τὰ γράμματα ἀσχολούμενος. Ταῦτα πάντα ἀνύφουν τὸν θεῖον

μου εἰς τὰ ὄμματα τῶν συμπολιτῶν του. Οἱ λόγιοι καθ' ὃ σπανιώτεροι ἀπελάμβανον μεγαλειτέρας τότε τιμῆς, ἦσαν δ' ἐν γένει τῆς τοιαύτης τιμῆς ἄξιοι, διότι ἐγνώριζον καλῶς ὅσα ἐπηγγέλλοντο ὅτι γνωρίζουσι καὶ εἰργάζοντο μετ' αὐταπαρνήσεως πρὸς φωτισμὸν τοῦ Γένους.

Ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας δὲν εἶχον ἴδει τὸν θεῖον μου, ἀλλὰ τὸν ἐνθυμούμην μετὰ σεβασμοῦ πάντοτε, ἡ δὲ βραχεῖα τότε παρ' αὐτῷ διαμονὴ μοι ἐπῆρξεν τὴν ἐκτίμησιν τῆς φρονήσεως καὶ τῆς ἀρετῆς του. Διότι μᾶς προσεῖπεν ὅσα ἐπέπρωτο νὰ πάθῃ ἡ Χίος. Μᾶς προσεῖπε τὰς σφαγὰς, τὰς λεηλασίας, τοὺς ἐξανδραποδισμούς, τὸν ἐκπατρισμὸν καὶ τὴν διασποράν, ὅσα ἐνὶ λόγῳ κατόπιν συνέβησαν. Ἐν γένει δὲ κατεδικάζεν ὡς πρόωρον τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἔβλεπε τὰ πάντα εἰς τὸ μέλλον σκοτεινὰ καὶ μαῦρα. Ἀλλ' ἦτο γέρον καὶ ἐτρέφετο ἐν τῇ ἐρημίᾳ μὲ τῆς πείρας καὶ τῶν βιβλίων τὰ διδάγματα. Μὴ θὰ ἐγίνετο ποτὲ οὐδαμοῦ ἐπανάστασις ἐὰν δὲν ὑπῆρχον τῆς νεότητος ἡ πόλμη καὶ ἡ ἀπειρία; Οἱ γέροντες φύσει κλίνουν πρὸς τὴν ἀπραξίαν ἢ τὴν ἀναβολήν· συμβουλευούσιν ὑπομονὴν καὶ φρόνησιν. Τὸ αἰσθάνομαι ἤδη, καὶ ἐξ ἰδίας πείρας τὸ γνωρίζω.

Ὁ ἕτερος ἀδελφὸς ἦτο κωφός. Σπανίως ἐλάλει. Κατηφὲς καὶ μελαγχολικός, ἐφαίνετο ξένος εἰς τὰ τοῦ κόσμου. Ἡ μόνη διασκέδασις, ἡ μόνη ἐνασχόλησις του ἦτο ἡ ξυλογλυπτική. Ἐχω εἰσέτι μικρὸν ξυλογράφημα, τὸ ὁποῖον τότε μοι ἐδῶρκε, παριστῶν τὴν Εὐαγγελισμόν.

Εἰς μάτην παρεκίνουν οἱ γονεῖς μου τοὺς δύο γέροντας νὰ φύγωσι μεθ' ἡμῶν. Ὁ κωφὸς ἀνύφονεν ἀρνητικῶς τὴν κεφαλὴν. — Ὀλίγη ζωὴ μᾶς μένει, ἔλεγεν ὁ ἄλλος· διατὶ νὰ κοπιᾶσμεν πρὸς προφύλαξίν της; Σεῖς ἔχετε καθήκοντα πρὸς τὰ τέκνα σας, πηγαίνετε!

Καὶ ἔμειναν οἱ δύο γέροντες εἰς τὸν Πύργον των. Τί ἀπέγειναν; Οὕτε αὐτοί, οὔτε ὁ κηπουρὸς των ἢ τὰ τέκνα του, οὔτε ἡ γραῖα ὑπηρέτριά των ἐφάνησαν ἢ ἠκούσθησαν ἔκτοτε. Ὁ κηπουρὸς καὶ τὰ τέκνα του Κύριος οἶδε ποῦ ἐπωλήθησαν καὶ τίνος Τούρκου ἀγοραστοῦ ἐκαλλιέργησαν τοὺς κήπους. Ἀλλ' οἱ γέροντες, καὶ μάλιστα ὁ κωφός, δὲν εἶχον ἄξιαν. Τίς νὰ τοὺς ἀγοράσῃ, καὶ πρὸς τί; Τοιοῦτοι αἰχμάλωτοι δὲν πωλοῦνται, σφάζονται. Ἐῖθε νὰ ἦτο σύντομον τὸ μαρτύριόν των! Δὲν ἦσαν τοῦλάχιστον ἑγγαμοὶ καὶ δὲν τοὺς ἐθρήνησαν οὔτε χῆραι, οὔτε ὀρφανά. Ἀλλ' ἡμεῖς διετηρήσαμεν τὴν μνήμην των, καὶ τώρα ἔτι, μετὰ τοσαῦτα ἔτη, ἐνῶ γράφω περὶ αὐτῶν, ὁ λαϊκός μου ξηραίνεται.

Τέσσαρας μόνον ἡμέρας ἐμείναμεν εἰς τὸν Πύργον των, καθ' ἑκάστην δὲ διὰ τῶν χωρικῶν ἐλαμβάνομεν πληροφορίας περὶ τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ νήστῳ. Πρὶν ἔτι προσορμισθῶσι τὰ

πλοῖα, οἱ Τούρκοι ἐξεληθόντες τοῦ φρουρίου ἐχύθησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤρχισαν νὰ λεηλατῶσι καὶ ν' ἀπαΐζωσι καὶ νὰ φονεύωσι. Ὅτε φεύγοντες ἠκούομεν τοὺς κανονοβολισμούς, ἀπεβιάζοντο οἱ ἐν τῷ στόλῳ, καὶ ἠύξησεν οὕτω τῶν δημιῶν ὁ ἀριθμός. Τὴν ἐπιούσαν δὲ ἡ θάλασσα ἐκαλύφθη ὑπὸ πλοικαρίων φερόντων ἀπὸ ἀντικρὺ τὰ λυσσῶντα στίφη, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπερίμενον τῆς ἄγρας τὴν ὥραν. Τότε τὸ κακὸν ἐκορυφώθη· ἡ πόλις δὲν ἐξήρκει ὅπως τοὺς κορέσῃ καὶ ἐπέπεσαν εἰς τὴν ἐξοχὴν. Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἐτετέλεσθη τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ τὸ τρομερὸν ὀλοκαύτωμα. Ἀντίστασις δὲν ὑπῆρχεν· οἱ μὴ φυγόντες ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν διεσπάρησαν κρυπτόμενοι· ὥστε οὐδὲν ἀνεχαίτιζε τῶν θηρίων τὴν πρόοδον ἢ μόνη ἡ ἀφθονία τῆς προχείρου λείας. Καθ' ὅσον αὕτη ἐξηντλήτο, κατὰ τοσοῦτον ἐξεστίνετο ἡ ζώνη τῆς καταστροφῆς, καὶ οὕτως ἠκούομεν τοὺς Τούρκους ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πλησιάζοντας εἰς τὸ καταφύγιόν μας.

Τοὺς ἠκούομεν, λέγω, πλησιάζοντας. Ψυχρὰ ἢ ἐκφρασις καὶ ἀφηρημένη. Ἀλλὰ πῶς νὰ ἐκφράσω τὴν φρίκην τῶν ἀκουσμάτων ἐκείνων; Ἀνάγκη διὰ τῆς φαντασίας, ἀναγνώστα, νὰ συμπληρώσῃς τῆς ἀφηγήσεώς μου τὸ ἀτελές, δίδων ζωὴν εἰς τὰς σκηνὰς καὶ τὰς ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἡ μνήμη μου ἤδη ἀνακαλεῖ. Διότι ἄλλο ν' ἀναγινώσκῃς, ἡσυχῶς καθήμενος ἐντὸς τοῦ δωματίου σου, περὶ καταστροφῶν γενομένων εἰς χώραν ἀπέχουσαν ἢ ἄγνωστον καὶ εἰς ἐποχὴν μεμακρυσμένην, καὶ ἄλλο ν' ἀκούῃς ὅτι ἄνθρωποι γνωστοί σου, συγγενεῖς καὶ φίλοι, συμπολῖται, σφάζονται καὶ αἰχμαλωτίζονται, ὅτι οἰκίαί τας ὁποίας πρὸ δλίγων ἡμερῶν εἶδες ἢ ἐπεσκέφθῃς πυρπολοῦνται ἢ ἐλεηλατήθησαν· ἄλλο νὰ σοὶ λέγουν ὀνομαστί, ἐφανεύθῃ ἐκεῖνος, ἡ σύζυγος τοῦ ἄλλου ἠχμαλωτίσθη, τὴν εἶδεν ὁ δεῖνα συρομένην ἐκ τῆς χειρὸς ὑπὸ Τούρκου ἀγρίου, καὶ κλαίουσιν καὶ κραυγάζουσιν! Καὶ τὴν φωνὴν τῆς τὴν γνωρίζεις, τὴν ἠκούσας τοσάκις νὰ σοὶ λαλῇ εὐθύμως· καὶ νομίζεις τώρα ὅτι ἀκούεις τοὺς γοεροὺς κραυγασμούς της, ὅτι τὴν βλέπεις μὲ ἀνεστραμμένην τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν κόμην λυτὴν ἀγομένην εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, εἰς τὴν κατασχίνην· καὶ συλλογίζεσαι τὸν ἄνδρα της, καὶ τὰ τέκνα της! Καὶ εἶσαι σὺ αὐτὸς ἐκεῖ πλησίον μετὰ τῶν γονέων, μετὰ τῶν παρθένων ἀδελφῶν σου, καὶ περιμένεις ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν νὰ παρασταθῶσιν ἐνώπιόν σου οἱ ἀνόσιοι διώκται. ὦ! Ὁ Θεὸς νὰ σὲ προφυλάξῃ ἀπὸ τοιαύτας δοκιμασίας!

Αἱ περὶ τούτων εἰδήσεις ἤρχοντο ἀλλεπάλληλοι, τοσοῦτον ἀλλεπάλληλοι, ὥστε κατηντήσαμεν ἐπὶ τέλους νὰ μὴ ἐννοῶμεν τοῦ δεινοῦ τὸ μέγεθος. Ἀπεζώωθμεν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ τρόμου! Διὰ τῆς βίας ὁ γέρον θεῖός μου ἠνάγκ-

κασεν ἐπὶ τέλους τὸν πατέρα μου νὰ φύγωμεν. Ἐφορτώσαμεν λοιπὸν ἐκ νέου ἐφαπλώματα καὶ ζωτροφίας ἐπὶ τῶν ἡμιόνων καὶ ἐστείλαμεν ἔμπροσθεν τὸν κηπουρὸν μὲ ὁδηγίαν νὰ μᾶς περιμένῃ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, χωρίον κείμενον εἰς τὰ δυτικώτερα τῆς νήσου, ὅπου ὁ πατήρ μου ἐνθυμήθη ὅτι εἶχε χωρικὸν σύντεκνον. Ἀποχαιρετίσαντες δὲ τοὺς δύο γέροντας ἀνεχώρησαμεν καὶ ἡμεῖς κατόπιν καὶ ἐφθάσαμεν τὸ ἀπόγευμα εἰς Ἅγιον Γεώργιον, κατὰ σκοπὸν ἐκ τοῦ δρόμου καὶ τοῦ ἡλίου.

Ἄμα εἰσῆλθοντες εἰς τὸ χωρίον, ἡννοήσαμεν ὅτι ἀσύνθετος τι συνέβαινε ἐντὸς αὐτοῦ. Ὁ λόγος ἦτο εἰς κίνησιν, αἱ ὁδοὶ πλήρεις ἀνθρώπων, μεταξὺ δ' αὐτῶν ἄνδρες ἐνοπλοί, οἵτινες ἐφαίνοντο ξένοι· εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἔβλεπον καὶ ὠμίλουν· ἦτο ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἐορτῆς, καὶ ἦσαν τῷ ὄντι ἐορτάσιμοι ἡμέραι ἐκεῖναι. Ἀλλ' ἡ ἐπὶ τῶν προσώπων ἀνησυχία ἐμαρτύρει ὅτι τὸ χωρίον δὲν ἐώρταζε.

Ὁ πατήρ μου ἐπλησίασε γέροντα χωρικὸν ἰστάμενον παρὰ τὴν ἀνοικτὴν θύραν τοῦ. Τὸν ἠρώτησε περὶ τοῦ συντέκνου τοῦ. Ὁ σύντεκνος δὲν ἦτο εἰς τὸ χωρίον. Ἀνεχώρησε πρὸ ἔτους. Ἡρώτησεν ἂν ἦλθεν ὁ κηπουρὸς μᾶς μὲ τὰς δύο ἡμιόνας; Οὐτε χωρικὸς ἦλθεν οὔτε ἡμιόνοι ἐφάνησαν. Ἡρώτησε διατί ἡ κίνησις καὶ πόθεν οἱ ὀπλοφόροι; Οἱ ὀπλοφόροι ἦσαν Σάμιοι φεύγοντες τοὺς Τούρκους καὶ ὁ Λογοθέτης ἦτο μετ' αὐτῶν.

Ὁ Λογοθέτης ἐντὸς τοῦ χωρίου διωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων! Ἡμεῖς δὲ ἦλθοντες εἰς Ἅγιον Γεώργιον, διὰ ν' ἀποφύγωμεν τοὺς Τούρκους! Καὶ εὔτε ὁ σύντεκνος εἰς τὸ χωρίον οὔτε ὁ κηπουρὸς μᾶς, ἡμεῖς δ' ἐκεῖ εἰς τὸν δρόμον, ἀπηυδνημένοι, ἀνευ τροφῆς, ἀνευ καταφυγίου, ἀνευ ὁδηγοῦ! Ὁ χωρικὸς μᾶς ἐλυπήθη καὶ μᾶς ἐδέχθη εἰς τὴν καλύβην του. Εἰσῆλθοντες ὅλοι ἐντὸς αὐτῆς καὶ ἐκαθήμεθα περιμένοντες τὸν κηπουρὸν. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμεθ' ἄσιτοι. Ὁ φιλόξενος χωρικὸς μᾶς ἠρώτησεν ἂν πεινώμεν, καὶ μᾶς ἐπρόσφερε τὸ πτωχικὸν δεῖπνόν του, ἀλλ' ὁ πατήρ μου τὸν κῦχάριστον, μὴ θελήσας νὰ τοῦ στερήσωμεν τὸν ἄρτον του. Ἐντούτοις αἱ ὥραι παρήρχοντο καὶ ὁ κηπουρὸς δὲν ἐφαίνετο, αἱ δὲ ἀδελφαί μου ἐπείνων. Μ' ἔστειλεν ὁ πατήρ μου ν' ἀγοράσω ὅτι εὖρω καὶ ἐξηρχόμην πρὸς τοῦτο τῆς καλύβης, ὅτε εἶδον αἰφνης εἰς τὸ φῶς τοῦ δύνοντος ἡλίου γενικὴν ἐνώπιόν μου παραζάλην. Αἱ γυναῖκες ἔτρεχον μὲ τὰ βρέφη εἰς τὴν ἀγκάλην, οἱ ἄνδρες μὲ βάρη ἐπὶ τῶν χειρῶν, φράσεις διακεκομμέναι ἀντηλλάσσοντο, καὶ ἔφρουγον ὅλοι ἔξω τοῦ χωρίου, ἐνῶ οἱ ὀπλοφόροι συνωθούμενοι ἠτοιμάζοντο νὰ φράξωσι τὴν εἴσοδον. ἦτο καθὼς ἡ αἰφνίδιος κίνησις τῶν φύλων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρὶν ἢ ἡ καταιγὶς ἐπιπέσῃ. — Οἱ Τούρκοι πλακόνουν. Φύγετε! Κρυφθῇ-

τε, ἔκραξε τρέχων πρὸς ἡμᾶς ὁ γέρον χωρικὸς. Ἡμεθ' ὅλοι ἤδη ἐκτὸς τῆς καλύβης, οὐδὲ εἴχομεν προετοιμασίαν ἀνάγκην διὰ τὴν φυγὴν. Ἐλυσάμενοι τὰ ζῶα ἀπὸ τὰ παρὰ τὴν καλύβην δένδρα καὶ ἐφύγομεν ἐντρομοί, ἀκολουθοῦντες καὶ ἡμεῖς τὸ ρεῦμα.

Διήλθομεν τὴν νύκτα ὁδοιποροῦντες, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν ποῦ πηγαίνομεν. ἦτο πολὺς ὁ δρόμος καὶ δύσκολος, ἡ δὲ νύξ τρικυμιώδης, ὁ οὐρανὸς ζοφερός, καὶ ἡ σελήνη ἐκ διαλειμμάτων ἐφαίνετο μεταξὺ τῶν νεφῶν. Καὶ ἡμεῖς, πεινασμένοι, ἀγρυπνισμένοι, κατὰ σκοπὸν, ἐφεύγομεν. Συχνάκις ἐτρομάζομεν, νομίζοντες ὅτι ἀκούομεν κραυγὰς, ἢ τουφεκισμούς, ἢ ἱππῶν ποδοβολητόν. Συχνάκις διεκόψαμεν τὴν πορείαν, ὅπως καθήσωμεν καὶ ἀναπαυθώμεν. Ἡμεθ' οἱ πλείστοι πεζοί· ἦτο δὲ πολυάριθμος καὶ μακρὰ ἡ συνοδία καὶ ἡμεῖς ἐφοβούμεθα μὴ σκορπισθώμεν· ἠθέλομεν νὰ μένῃ ἀδιάσπαστος ἡ ὁμάς ἡμῶν ἐντὸς τοῦ φεύγοντος πλῆθους.

Τὴν αὐγὴν ἐξημερώθημεν εἰς τὸ παράλιον, εἰς λιμένα ἔρημον ἀντικρὺ τῆς νήσου τῶν Ψάρων. Ἐκεῖ ἠθέλομεν καὶ ἡλπίζομεν νὰ καταφύγωμεν. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἦτο σφοδρὸς, ἐντὸς δὲ τοῦ λιμένος καὶ εἰς τὸ πέλαγος οὔτε πλοῖον ἐφαίνετο, οὔτε πλοιάριον, οὐδὲ διεκρίνετο ἀντικρὺ σημεῖον ζωῆς. Ἡ δὲ παραλία ἦτον ἤδη κατελημμένη ὑπὸ ἄλλων προσφύγων πρὸς ἡμῶν ἀφίχθέντων καὶ συσσωρευθέντων ἐκεῖ μὲ τὴν αὐτὴν ὡς ἡμεῖς ἐλπίδα. Δὲν τοὺς εἶδομεν οὔτε τοὺς ἡκούσαμεν μακρόθεν. Μόνον ὅταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸν αἰγιαλόν, εἶδομεν ὑπὸ τὰς ἐλαίας, αἵτινες κατέβαινον μέχρι τῆς θαλάσσης, σωροὺς σωματῶν κατακειμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἐκεῖ διήλθον οἱ δυστυχεῖς ὁλόκληρον τὴν νύκτα, ἐνῶ ἡμεῖς ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς τρικυμίας ἐβαδίζομεν πρὸς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ὡς εἰς λιμένα σωτηρίας. Ἡ ἀφίξις μᾶς καὶ αἱ πρῶται τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἀκτῖνες ἔθεσαν εἰς κίνησιν ἐκεῖνο τῶν φυγάδων τὸ στρατόπεδον, καὶ πρὶν ἔτι προσεγγίσωμεν τοσοῦτον, ὥστε ν' ἀναμιχθώμεν μετ' αὐτῶν, εἶδομεν ὑπὸ τὰς ἐλαίας μορφὰς ἀνακαθημένας ἢ ἐγειρομένας, καὶ διεκρίνομεν γυναῖκας καὶ παιδιὰ καὶ γέροντας καὶ νέους στρέφοντας πρὸς ἡμᾶς τὰ πρόσωπα, ἐνῶ τινες ἀποσπασθέντες ἐκ τοῦ ὀμίλου ἤρχοντο πρὸς ἡμᾶς διὰ νὰ μᾶς ἀναγνωρίσωσι.

Ἐστάθην καὶ ἡμεῖς τότε. Αἱ γυναῖκες ἐπέζευσαν καὶ ἐκαθήσαμεν εἰς ἐνὸς δένδρου τὴν ῥίζαν. Τόσα ἔτη παρήλθον καὶ τόσα ἐδοκίμασα ἔκτοτε, ἀλλ' ὅμως ποτὲ δὲν θά λησμονήσω τὴν αἰσθησιν τοῦ καμάτου, ὑπὸ τοῦ ὁποῦ κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν κατεβλήθη. Πρὸ εἰκοσιτεσσάρων ὥρῶν ἐπεριπάτουν μὲ κενὸν τὸν στόμαχον. Ἐξηπλώθη κατὰ γῆς πλησίον τῆς μητρὸς μου καὶ ἔκλεισα τοὺς ὀφθαλμούς, ἀνευ τῆς ἐλαχίστης δυνάμεως εἰς τὰ μέλη μου, ἀνευ σκέψεως εἰς

τὴν κεφαλὴν μου. Καὶ ἠσθάνθην τὴν χεῖρα τῆς μητρὸς ἐπὶ τοῦ μετώπου μου, καὶ ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμούς καὶ εἶδον τὴν ἀγαπητὴν κεφαλὴν τῆς κεκλιμένην ἀνωθέν μου. Δὲν ἀντηλλάξαμεν λέξιν, ἀλλ' ἔκυψεν ἡ μήτηρ μου καὶ μ' ἐφίλησε, καὶ ἔκλεισα πάλιν τοὺς ὀφθαλμούς. Τὰ ἐνθυμοῦμαι ταῦτα πάντα ὡς νὰ συνέβησαν χθές.

Ὁ πατήρ μου εἶχε προχωρήσει εἰς συνάντησιν τῶν πρὸς ἡμᾶς ἐρχομένων. Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψεν ἀκολουθούμενος ὑπὸ γέροντος, τὸν ὁποῖον δὲν ἀνεγνώρισα. Ἀλλ' ἡ μήτηρ μου τὸν ἀνεγνώρισε, καὶ ἐγερεθεῖσα ἔδραμε πρὸς αὐτόν. Ὁ γέρον ἡνοίξε τὰς ἀγκάλας του καὶ ἐσφίξεν ἐπὶ τοῦ στήθους τὴν μητέρα μου. ἦτο τοῦ πατρὸς τῆς ὁ ἀδελφός.

Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδεὶς ἡμῶν εἶχε κλαύσει. Ὁ τρόμος τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἡ ἀδιάκοπος κίνησις, αἱ μεταβολαὶ τῶν σκηνῶν, τὸ ἀλλεπάλληλον τῶν ἐντυπώσεων διετήρουν εἰς ἔντασιν τὸ νευρικὸν σύστημα. Ἡμεθ' ἡ ψυχὴ τε καὶ σῶματι ἀπηυδνημένοι, ἀλλ' ἔμενον στεγνὰ τὰ βλέφαρά μας.

Ἀλλ' εἰς τοὺς κόλπους τοῦ γέροντος κρύπτουσα τὴν κεφαλὴν ἡ τάλαινα μήτηρ μου ἀφέθη τότε ὁλόκληρος εἰς τῆς λύπης τὴν κυριότητα, καὶ ἠκούοντο οἱ λυγμοὶ τῆς, καὶ οἱ στεναγμοὶ τῆς ἐξέσχίζον τὴν καρδίαν μου. Αἱ ἀδελφαί μου περιεκύκλωσαν τὴν μητέρα κλαίουσαν, ὁ δὲ πατήρ μου ἔκρυψεν ἐντὸς τῶν χειρῶν τὸ πρόσωπον, καὶ ἡ Ἀνδριὰνα ἔδρανε τὰ δάκτυλά της, κ' ἐγὼ ἠσθάνθην τὴν καρδίαν μου ἀναβαίνουσαν εἰς τὸν λαιμόν μου, καὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου θολούς, καὶ ἦτο γενικὸς ὁ θρήνος καὶ ὁ κοπετὸς ὑπὸ τὴν ἐλαίαν ἥτις μᾶς ἐσκέπαζε.

Ὁ γέρον ἀπέθεσεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κλαίουσαν εἰσέτι τὴν μητέρα μου καὶ ὑπῆγε νὰ μᾶς προμηθεύῃ τροφὴν. Ἐπέστρεψε φέρων μιζύθρας· δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ ἄλλο τι, οὐδ' ἐπερίσσευε τεμάχιον ἄρτου καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν δυστυχὴν τὴν συνάθροισιν. Μὲ τὰς μιζύθρας παρηγορήσαμεν τὴν πείνάν μας.

Ἐντούτοις πλοῖον δὲν ἐφαίνετο, ὁ ἄνεμος δὲν ἐκόπαζεν, ἡ θάλασσα ἦτο ἀγρία, εἰς δὲ τὸ παράλιον ἐμένομεν ἄστεγοι, ἄσιτοι, ἀπροστάτευτοι. Ἀν οἱ Τούρκοι ἐπῆρχοντο, ἄλλην δὲν εἴχομεν καταφυγὴν ἢ νὰ ῥιφθώμεν ἐντὸς τῶν κυμάτων. Ἐπεριμένομεν δὲ νὰ τοὺς ἴδωμεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐμφανιζομένους. Συνεσκέφθημεν μετὰ τοῦ θεοῦ μου καὶ ἀπεφασίσθη νὰ προσφύγωμεν εἰς τὸ πλησιόχωρον χωρίον Μεστά, ὅπου νὰ καιροφυλακτῶμεν, μέχρις οὗ εὐρεθώσιν, εἰ δυνατόν, τοῦ ἐκπατρισμοῦ τὰ μέσα. Ἀνεχώρησαμεν λοιπὸν καὶ πάλιν καὶ μετὰ τινῶν ὥρῶν ὁδοιπορίαν ἐφθάσαμεν κακῶς ἔχοντες εἰς Μεστά.

[Ἐπὶ ταῖς συνήχηται.]

Δ. ΒΙΚΕΛΛΕΣ.

ΤΑ ΗΘΗ ΤΩΝ ΜΥΡΜΗΚΩΝ

κατὰ τὰς νεωτέρας παρατηρήσεις.

[Μετάφρασις τῆς δεσποινίδος Ἑλίζης Σ. Σούτσου].

Ἐν πάσῃ σχεδὸν χώρᾳ, οἱ μύρμηκες κατέχουσι μέρος τοῦ ἐδάφους, ἀνέκαθεν δὲ ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν παρατηρητῶν, ἀλλ' ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀνωφελῶς. Πρῶτος ἐSwammerdam, κατὰ τὸν 17 αἰῶνα, ἀνεκάλυψε διὰ λεπτοτάτων ἀνατομῶν, ὅτι οἱ περρωτοὶ μύρμηκες εἶναι ἄρρενες καὶ θήλειες, οἱ δ' ἄπτεροι, οὐδέτεροι ἐργάται, οἱ ὁποῖοι μόνον φροντίζουν περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινότητος. Ὁ Πέτρος Ὑβέρ, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος τούτου, παρετήρησε καὶ αὐτὸς τοὺς μύρμηκας, αἱ δὲ παρατηρήσεις αὐτοῦ ἀπετέλεσαν μέχρι τινὸς τὰς μόνους ἀκριβεῖς περὶ τῶν μυρμηκῶν γνώσεις. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὁμῶς ἔτη ἐγένετο πρόοδος σπουδαία καὶ νέαι σελίδες προσετέθησαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν θαυμασίων ἐντόμων καὶ τῶν ἡθῶν αὐτῶν.

Πολυπληθεῖς τὸ εἶδος, οἱ μύρμηκες ὁμοιάζουν ἀλλήλους ὡς πρὸς τὰ κυριώτερα, καίτοι ἔχοντες ἕξεις διαφόρους. Οἱ κοινότεροι αὐτῶν, κατοικοῦντες εἰς τὰ δάση, κατασκευάζουσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς εὐρυχωροὺς κατοικίας μεταχειριζόμενοι πρὸς τοῦτο ἄφθονον ὕλικόν. Καὶ ἐξωτερικῶς μὲν αἱ κατοικίαι αὗται φαίνονται ὡσεὶ σωροὶ ξύλων, ἀχύρων, πετραδίων καὶ σπόρων, ἐσωτερικῶς δὲ ἔχουσι δωματῖα καὶ διόδους ἀνωμάλους, παρεχούσας ὅμως εὐκόλῳ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ οἰκήματος. Τὰ ξύλα ἐστηριγμένα μετὰ μεγίστης τέχνης, καθιστῶσι τὸ ὅλον κατασκευάσμα στερεώτατον. Αἱ φώλεαι αὗται ἔχουσι πολλὰς ὁπὰς, τὰς ὁποίας οἱ μύρμηκες κλείουσιν ἐπερχομένης τῆς νυκτὸς καὶ ὁσάκις βρέχει. Ἀλλὰ εἶδη μυρμηκῶν κατασκευάζουσι μέγιστα ὑπόγεια χωρὶς νὰ μεταχειρισθῶσιν ὕλικόν ἄλλο. Ἄλλοι, ἥττον ἐπιτήδειοι καὶ μικρότεροι τὸ ἀνάστημα, ἀποκαθίστανται ὑπὸ μεγάλῃν τινα πέτραν χρησιμεύουσιν ὡς στέγην καὶ ὁρῶσιν ὑπονόμους στοάς. Ἄλλοι πάλιν κατοικοῦσιν ἐντὸς ξύλων, ἐν οἷς γλύφουσι λαβύρινθον δωματίων καὶ στοῶν.

Οἱ μύρμηκες ἔχουσιν ἐργαλεῖα ἀπλούστατα, σιαγόνες (mandibles) μετ' ὀλίγων ὀδόντων, διὰ τῶν ὁποίων πελεκῶσι τὸ ξύλον καὶ ζυμῶνουν τὴν γῆν καὶ λαμβάνουσι ξένα σώματα. Αἱ σιαγόνες χρησιμεύουσι καὶ ὡς ὅπλα, εἶναι δὲ ἐνίοτε ὅπλα ἐπιφοβᾶ. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ συνεννόησις ἢ μεταξὺ τῶν μυρμηκῶν ὑπάρχουσα περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν φώλεων, τῶν ἐκδρομῶν πρὸς εὐρεσιν τροφίμων, τῶν μαχῶν καὶ τῆς διανομῆς τῆς ἐργασίας. Συχνότατα οἱ ἐργάται ἐγγίζουσιν ἀλλήλους διὰ τῶν κερατίων καὶ πάντες οἱ παρατηρηταὶ πείθονται ὅτι συνεννοοῦνται δι' εἶδους τινος ὁμιλίας. Τῷ ὄντι,

δράκεις εἰς μύρμηκας ἀπαντᾷ ἐμπόδιον ἢ ἀνακαλύπτει οὐσίαν τινα τῆς ἀρεσκείας του, εἰδοποιεῖ εὐθὺς τοὺς συντρόφους του, οἱ ὅποιοι ταχέως ἔρχονται.

Κατὰ τὸ ἔαρ δὲν ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς φώλεαῖς εἰμὴ τὸ πλῆθος τῶν ἐργατῶν καὶ βασιλισσῶν πινες ἄπτεροι, καθότι ἀφοῦ ἀπαξ γονιμοποιηθῶσιν, ἔλκουσι τὰ πτερὰ αὐτῶν, τὰ ὅποια εὐκόλως πίπτουσιν· ἐν ἀνάγκῃ πράττουσι τοῦτο οἱ οὐδέτεροι. Τότε δὲ αἱ θήλειαι γεννῶσιν ὡς ἐντελὲς λευκὰ καὶ μικρότατα, τὰ ὅποια αὐξάνουσιν ἐπαισθητῶς εἰς τὸν ἄερα. Οἱ ἐργάται συλλέγουσι καὶ τοποθετοῦσιν αὐτὰ εἰς δωμάτια χωριστά, ὅπου προσπαθοῦσι νὰ προφυλάξωσιν αὐτὰ ἀπὸ τοῦ ψύχους ἢ τοῦ υπερβολικοῦ καύσωνος. Ἐκ τούτων γεννῶνται σκώληκες (larves) σχεδὸν ἀκίνητοι, ἐν μόνον δυνάμενοι, νὰ ὑψώσιν τὴν κεφαλὴν καὶ ν' ἀνοίγωσι τὸ στόμα ὅπως λάβωσι τὴν ὑπὸ τῶν ἐργατῶν διδομένην αὐτοῖς τροφήν. Οἱ ἐργάται εἶναι τροφοὶ ἄριστοι, διατηροῦσι τοὺς σκώληκας ἐν ἄκρῃ καθαριότητι, δίδουσιν αὐτοῖς τὴν κατάλληλον τροφήν, μεταφέρουσιν αὐτοὺς τὸ πρῶτ' εἰς τὰ ἄνω κατώματα, ὅπου ἡ θερμοκρασία εἶναι θερμὴ καὶ τοὺς μεταφέρουσι πάλιν κάτω ὅταν ὁ ἥλιος ᾖ πολὺ καυστικός· δὲν πράττουσι δὲ τὰ αὐτὰ καθ' ἑκάστην, ἀλλ' ὀδηγοῦνται ἀπὸ τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρᾶς. Ὅταν φθάσωσιν εἰς τὸ τέρμα τῆς ἀναπτύξεώς των, οἱ σκώληκες νήθουσι μεταξὺ βόμβυκα καὶ κλειόμενοι ἐντὸς αὐτοῦ, μεταβάλλονται εἰς νύμφας (nymphe). Οἱ ἐργάται φροντίζουσι καὶ περὶ τῶν βομβύκων καὶ σχίζουσιν αὐτοὺς ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, ὅπως ἐξέλθῃ τὸ νεογνόν. Οἱ νέοι μύρμηκες δὲν δύνανται νὰ συμμετέξωσιν ἀμέσως τῶν ἔργων τῆς κοινότητος. Οἱ γέροντες τρέφουσιν αὐτοὺς κατὰ πρῶτον, ἔπειτα δὲ τοὺς ὀδηγοῦσιν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς κατοικίας καὶ τοὺς διδάσκουσι τὰ τοῦ βίου. Ἡ διάρκειά τῆς ἀνατροφῆς των δὲν εἶναι γνωστή.

Ἐνῶ γεννῶνται οἱ πολυπληθεῖς ἐργάται, γεννῶνται συγχρόνως ἄρρενες καὶ θήλειαι, οἱ ὅποιοι ταχέως ἀφίπτανται καὶ τελοῦσι τοὺς γάμους των ἐν ὑπαίθρῳ. Αἱ μητέρες ὅσαι γονιμοποιηθεῖσαι δὲν ἀπομακρύνονται, μεταφέρονται πάλιν εἰς τὴν φώλεάν ὑπὸ τῶν ἐργατῶν καὶ αὐξάνουσι τὸν πληθυσμόν. Ἄλλαι ὅμως παρασυρόμεναι εἰς μεγάλας ἀποστάσεις πίπτουσι χαμαὶ ἄνευ βοηθείας, ἀλλὰ τοῦτο δὲν πτοεῖ αὐτάς. Βίσερχόμεναι εἰς κοιλότητά τινα ἀφίπνουσι τὰ πτερὰ των καὶ γινόμεναι ἐργάτιδες κατασκευάζουσι μικρὰν φώλεάν, γεννῶσι δὲ ὀλίγα ὡς καὶ γινόμεναι μητέρες καὶ τροφοὶ συνάμα, ἀνατρέφουσιν τοὺς σκώληκας των ἐξ ὧν γίνονται ἐργάται. Οὗτοι ἐκτείνουσι τὴν κατοικίαν καὶ ἄρχονται τῶν ἀναγκαίων ἔργων. Τοῦ

λοιποῦ δὲ ἡ μήτηρ γίνεται βασιλισσα. Οὕτως ἰδρύνονται αἱ ἀποικίαι.

Τῶν θορειοτέρων κλιμάτων οἱ μύρμηκες τρέφονται μὲ οὐσίας βρυστάς καὶ ζαχαρώδεις, λείχουσι τὸ μέλι ἐπὶ τῶν ἀνθέων καὶ ἀπορροῶσι τὸν γυμὸν τῶν ὀπωρῶν. Ἐχόντες δὲ τὴν ἰδιότητα νὰ ἐξερεύωσιν, ἀντλοῦσι μεγάλην ποσότητα τροφῆς ὅπως θρέψωσι τοὺς οἰκουροῦντας συντρόφους των καὶ πρὸ πάντων τοὺς σκώληκας. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ πόσον τὰ ἀγγίνοα ζωῦφια ἐπιδιώκουσι μικρά τινα κολεόπτερα, τὰ ὅποια ἀποθέτουσιν ἐνίοτε ἐπὶ φυτῶν πλησίον τῆς μυρμηκίας ἢ καὶ ἐντὸς αὐτῆς. Ὁ φυσιολόγος Κάρολος Λεσπὲς παρετήρησε πρῶτος ὅτι τὰ κολεόπτερα ταῦτα μὴ δυνάμενα νὰ φάγωσι μόνα, τρέφονται ὑπὸ τῶν μυρμηκῶν, οἱ δὲ μύρμηκες τρώγουσι τὸ ζαχαρώδες βρυστόν, τὸ ἀπὸ τῶν ἀδένων αὐτῶν ἐκχεόμενον. Εἰς φώλεάς ὅπου τοιαῦτα κολεόπτερα δὲν ὑπῆρχον, ὁ Λεσπὲς ἔρριψε τινά. Οἱ μύρμηκες ἀγνοοῦντες τὴν χρῆσιν αὐτῶν ἐψηλάφουν καὶ ἔστρεφον αὐτὰ, ἐπὶ τέλος δὲ τὰ ἐφόνευον ὡς ἄχρηστα.

Εἶδη τινα στερούμενα ἐργαλείων καὶ μὴ δυνάμενα νὰ κατασκευάσωσι φώλεάς οὐδὲ ν' ἀναθρέψωσι τοὺς σκώληκας των, ἀποκαθίστανται εἰς τὰς φώλεάς ἄλλων εἰδῶν καὶ κυριεύουσι τοὺς σκώληκας καὶ τὰς νύμφας αὐτῶν ὅπως προμηθευθῶσι δούλους. Οἱ ξένοι ἐργάται γεννῶνται καὶ εὐθὺς ἄρχονται ἐργαζόμενοι καὶ περιποιούμενοι τοὺς γόνους τῶν ἄλλων καὶ φέροντες τροφήν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἄρπαγας των, οἱ ὅποιοι ἀδυνατοῦντες νὰ φάγωσι μόνοι, λαμβάνουσιν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτῶν.

Παρὰ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου, εἰς τὰ ἄδενδρά μέρη, ὅπου αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου οὐδὲν εὐρίσκουσιν ἐμπόδιον, κατοικοῦσιν ἰσχυροὶ μύρμηκες μαῦροι καὶ καστανοὶ διακρινόμενοι διὰ τοῦ πρώτου κρίκου τῆς κοιλίας, σχηματίζοντες δύο κόμβους ἀντὶ ἐνός, ἔχοντες δὲ μεγάλην κεφαλὴν καὶ ἰσχυράς σιαγόνας. Μεταξὺ τῶν ἐργατῶν τοῦ εἶδους τούτου ὑπάρχουσι διαφοραὶ παράδοξοι. Τινὲς ἔχουσι κεφαλὴν μικράν, ἄλλοι κεφαλὴν μεγίστην μετ' ἰσχυροτάτων σιαγόνων. Πολλοὶ φυσιολογοὶ ἐνόμισαν ὅτι ὑπάρχουσι δύο εἶδη οὐδετέρων καὶ ὅτι οἱ μὲν εἶναι στρατιῶται, οἱ δὲ ἐργάται, ἀλλ' ὁ Λεσπὲς παρετήρησεν ὅτι οἱ τε ἀσθενεῖς καὶ οἱ ἰσχυροὶ ἐκτελοῦσι τὴν αὐτὴν ἐργασίαν καὶ συμμετέχουσιν ἐξ ἴσου τῶν μαχῶν.

Ὡς γνωστὸν, ὁ Αἰώσωπος παρέστησε τὸν μύρμηκα ὡς τὸν τύπον τῆς προνοητικῆς φρονήσεως, πάντες δὲ ἐπίστευον ὅτι τὸ ἐντομὸν τοῦτο ἀποθηκεύει σπόρους διὰ τὸν χειμῶνα, ἀλλ' οἱ νεώτεροι παρατηρηταὶ μελετήσαντες τὰ εἶδη τῶν βορείων κλιμάτων, ἀπεφάναντο ὅτι οἱ μύρμηκες δὲν ἀποθηκεύουσιν, ὅτι δὲν δύνανται νὰ τραφῶσι μὲ οὐσίας σκληρὰς ὡς οἱ σπόροι καὶ

ὅτι ἄλλως δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην τροφίμων διὰ τὸν χειμῶνα διὰ τὸν λόγον ὅτι ναρκοῦνται ἅμα ἀρχομένου τοῦ ψύχους. Ἐσχάτως ὅμως ἀμφιβολίαί τινες ἐγεννήθησαν περὶ τούτου καὶ οἱ φυσιολογοὶ ἐξετάσαντες τὸ πρᾶγμα, ἐπέσθησαν ὅτι τὰ εἶδη τὰ παρὰ τὴν Μεσόγειον κατοικοῦντα ἀποθηκεύουσι πραγματικῶς, ὡς λέγει ἡ παράδοσις. Ὁ τε Κάρολος Λεσπὲς καὶ ὁ Ἀγγλος Moggridge παρετήρησαν τοὺς λεγομένους θορειστάς μύρμηκας (fourmis moissonneuses) ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ καὶ ἐθαύμασαν τίνι τρόπῳ συλλέγουσι τοὺς σπόρους. Δύο φάλαγγες μυρμηκῶν βαδίζουσιν οἱ μὲν πηγαίνοντες, οἱ δὲ ἐρχόμενοι. Ἡ πρώτη φάλαγγς προχωρεῖ ταχέως καὶ ἐν τάξει, οἱ μύρμηκες δὲν φέρουσι τίποτε. Οἱ ἐρχόμενοι ἀπεναντίας βραστάζουσι βαρὺ φορτίον, ἡ δὲ πορεία αὐτῶν εἶναι δύσκολος καὶ ἀκανόνιστος. Ἐκαστος μύρμηξ κρατεῖ σπόρον ἢ ἐνίοτε μεγάλην κυψέλην ἀποκρύπτουσιν ἐντελῶς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· πολλάκις πίπτουσιν, ἀλλὰ δὲν ἀποθαρρύνονται οὐδ' ἐγκαταλείπουν τὸ φορτίον. Ὅταν οἱ σπόροι κείνται μακράν, οἱ μύρμηκες διανέμουν τὴν ἐργασίαν. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, φυτόν τι πλατέα ἔχον φύλλα ἢ πέτρα, χρησιμεύουσιν ὡς προσωρινὴ ἀποθήκη, ὅπου οἱ μύρμηκες ἐναποθέτουσι τὸν καρπὸν· ἄλλοι τὸν λαμβάνουσιν καὶ τὸν σύρουσι μέχρι τῆς ὁπῆς τῆς μυρμηκίας, ὅπου τὸν παραδίδουσιν εἰς τοὺς ἐργάτας τοὺς ἐπιφορτισμένους τὴν ἀποθήκευσιν. Ὅπως δὴ ποτε ἡ μετακόμισις εἶναι δύσκολος καὶ οἱ μύρμηκες προτιμῶσιν, ἐν γένει, τὰ πλησίον κείμενα. Καὶ συνήθως μὲν συλλέγουσι τοὺς πεπωκότας σπόρους, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ θορίζουσι καὶ μόνοι των. Εἰς μύρμηξ ἀναβαίνει ἐπὶ τοῦ φυτοῦ, ἐκλέγει τὸ στέλεχος ἐπὶ τοῦ ὀποῦ ὑπάρχουσι σπόροι καὶ κόπτει αὐτό· ἔπειτα δὲ καταβαίνει μετὰ μεγίστης ποσοσῆς καὶ ἀπέρχεται σύρον τὴν λείαν του. Ὅταν τὸ τοιοῦτον ᾖ δύσκολον ἢ καὶ ἀδύνατον δι' ἐν μόνον ἄτομον, ἕτερος μύρμηξ καταφθάνει καὶ τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ ἐκτελεῖται ἡ ἐργασία. Πολτάκις, ἐνῶ τινὲς τῶν μυρμηκῶν κόπτουσι τὰς κυψέλας καθήμενοι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ στελέχους, ἄλλοι περιμένουσιν ὑποκάτω καὶ μετακομίζουσι τοὺς σπόρους. Ἐν τῇ νοήμονι ἐκείνῃ κοινωνίᾳ ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄτομα ἀνόητα καὶ ἀμαθῆ, μύρμηκες ἀπαιδεῦτοι, οἱ ὅποιοι ἀντὶ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς καλοὺς σπόρους, λαμβάνουσιν σώματα ἄχρηστα καὶ ἐπανερχονται ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν κατοικίαν των. Τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους ὑποδέχονται ὅπως δεῖ· ἐπιθεωρεῖται μὴ ἀπατώμενοι εὐκόλως, ἀναγκάζουσιν αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσι τῆς μυρμηκίας ὅσον τάχιστα καὶ νὰ ῥίψωσι μακράν τὸ ἄχρηστον ἀντικείμενον.

Οἱ μύρμηκες οὗτοι οὐδεμίαν ἀνάγκην ἔχουσιν ὑλικοῦ πρὸς κατασκευὴν τῆς φώλεας των, ὀρύσσουσι δὲ ἀπλῶς στοάς καὶ δωμάτια ὑπόγεια,

ἐπωφελοῦμενοι ἐνίοτε ὁπῆς τινος τυχαίας κατιστώσης τὰς πρώτας αὐτῶν ἐργασίας εὐχερᾶς. Παρὰ τὴν μυρμηκίαν, σωρὸς χώματος, πετράδια, τεμάχια ῥιζῶν κλπ. καταδεικνύουσι τὴν εἴσοδον αὐτῆς, ἐὰν δὲν κατέδειξεν ἤδη αὐτὴν ἡ ἐνθεν κακείσε κίνησις τῶν μυρμηκῶν. Ἐνῶ ἐκατοντάδες ἄτόμων ἀσχολοῦνται περὶ τὴν συγκομιδὴν, πλείστοι ἄλλοι τελειοποιοῦσι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς φώλεας, δέχονται τὸν κομιζόμενον καρπὸν καὶ ἐπισωρεύουσιν αὐτὸν ἐν ταῖς ἀποθήκαις.

Ἐὰν κατορθώσῃ τις ν' ἀνοίξῃ φώλεάν χωρὶς νὰ βλάψῃ αὐτήν, ἐκπλήσσειται διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου. Ἐπὶ ἐκτάσεως ἐνός πολλάκις μέτρου, βλέπει τις μακρὰς στοάς εὐθείας ἢ σκολιὰς καὶ δωμάτια ἔχοντα διάφορα σχήματα καὶ διαφόρους διαστάσεις. Ὑπάρχουσι δὲ πολλὰ πατώματα συγκοινωνοῦντα δι' ὀπῶν καθετῶν. Μετὰ τὸ πέρας τῆς συγκομιδῆς, αἱ ἀποθήκαι γέμουσι σπόρων παντοίων, παρατηρεῖ δὲ τις ὅτι ἐνῶ εἰς τὰ ἐπιλοιπα μέρη τῆς μυρμηκίας ὑπάρχει χῶμα ἢ πετράδια, τὸ ἕδαφος τῶν ἀποθηκῶν καλύπτουσι τεμάχια χάλικος καὶ ἄμμος καθιστῶντα αὐτὸ σχεδὸν ἀδιάδροχον.

Ἐνίοτε οἱ μύρμηκες ἐκλέγουσιν εὐθραστὸν τινα βράχον καὶ ὀρύσσουσιν ἐν αὐτῷ μετὰ θαυμασίας ὑπομονῆς στοάς ἐχούσας πολλάκις μήκος 20 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου. Περιέργον ἐφάνη εἰς τοὺς παρατηρητάς ὅτι οἱ ἐν ταῖς ἀποθήκαις εὐρισκόμενοι σπόροι δὲν βλαστάνουσι· τοῦτο ὅμως ἐξηγεῖται ἴσως εὐκόλως, καθότι πολλάκις βλέπομεν τοὺς μύρμηκας ἐξάγοντας τοὺς σπόρους καὶ ἐκθέτοντας αὐτοὺς εἰς τὸν ἥλιον, εἴτα δὲ μετακομίζοντας πάλιν αὐτοὺς εἰς τὰς ἀποθήκας.

Τῶν μυρμηκῶν τούτων ἡ κυριώτερα τροφή εἶναι ἄρα οἱ σπόροι παντὸς εἶδους, σίτος, βρώμη, σπόροι φυτῶν ξενικῶν σπανίων. Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς θερμότητος καὶ τῆς ὑγρασίας τὸ ἐν αὐτοῖς ἐμπριεχόμενον ἄμυλον μεταβάλλεται εἰς ζάχαριν, ἣν τρώγουσιν οἱ μύρμηκες μετ' ἐκτάκτου λαμβαργίας. Ἐπιτίθενται δὲ καὶ κατὰ τῶν σκωλήκων, ὧν ἀπορροῶσι τὰ ὑγρά μέρη.

Παρὰ τὴν Μεσόγειον ὡς εἰς τὰ δάση τῶν βορειοτέρων κλιμάτων, βασιλεύει ἡ εἰρήνη ἢ ὁ πόλεμος. Ἐνίοτε δύο μυρμηκίαι εὐρίσκονται εἰς συνάφειαν εἴτε ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ εἶδους εἴτε ὑπὸ ἄλλων εἰδῶν κατεχόμεναι. Ἐκάστης αὐτῶν ἡ εἴσοδος εἶναι ἀνεξάρτητος, δὲν ἔχουσι δὲ σχέσεις πρὸς ἀλλήλας. Καὶ συνήθως μὲν οὐδεμία γίνεται ἐχθροπραξία μεταξὺ τῶν δύο ἀποικιῶν, ἀλλ' ἐὰν συμβῇ ζημία τις οἱ μύρμηκες ἐπιτίθενται μανιωδῶς κατὰ τῶν γειτόνων ὡς νὰ ἀπέδιδον εἰς αὐτοὺς τὴν προσγενομένην βλάβην. Ὅταν αἱ δυνάμεις ᾖ ἀνισοί, ἡ σφαγὴ γίνεται τρομερά, οἱ δὲ νικηταὶ συλλαμβάνουσιν πολλάκις τοὺς νικηθέντας καὶ τρώγουσιν αὐτούς.

Ἐθαυμάσαμεν τὰ ἔργα τῶν μυρμηκῶν, τὰς φροντίδας αἱ καταβάλλουσιν ὑπὲρ τῶν σκώληκων καὶ τῶν νυμφῶν, τὴν σύμνοιαν, τὸν ζῆλον, τὴν ὑπομονήν, τὴν νοημοσύνην αὐτῶν, μὴ λησμονώμεν ὅμως καὶ τὰ ἐλαττώματά των. Οἱ μύρμηκες γίνονται λησταὶ ὁσάκις δύνανται νὰ ὠφελησῶσι τὰ ὕλικα αὐτῶν συμφέροντα. Δύω φωλεαὶ μαύρων μυρμηκῶν ἔκειντο πλησίον· τῆς μιᾶς ὁ πληθυσμὸς ἦτο σημαντικὸς, τῆς ἄλλης ἀπεναντίας ἀσθενέστατος. Οἱ ἰσχυρότεροι συνήπτον καθ' ἑκάστην μάχας πρὸς τοὺς ἀσθενεστέρους, ὧν αἱ ἀποθῆκαι ἦσαν πλήρεις καὶ ἐξησθένουν οὕτω διὰ συχνῶν ἐπιθέσεων τὴν κοινότητα, ἥς ἐπεθύμουν τὰ πλούτη, ἅμα δὲ ἐνόμισαν ὅτι δὲν ἠδύναντο ν' ἀπαντήσωσι μεγάλην ἀντίστασιν, εἰσέβαλον ἐξ ἐφόδου εἰς τὴν μυρμηκίαν καὶ τὴν ἐλεγήσαν. Οἱ τοιοῦτοι πόλεμοι διαρκοῦσιν ἐνίοτε ἐξ ἑβδομάδας. Πολλὰκις οἱ ληστευθέντες μύρμηκες ἀγωνίζονται ὅπως ἐπανακτήσωσι τὰ ἀπολεσθέντα.

Φάλαγγ μύρμηκων ἐβάδιζεν ὡς νὰ ἐπορεύετο πρὸς θερισμόν. Αἰφνης ἀπαντᾷ ἄλλους μύρμηκας φέροντας καρπὸν, εὐθὺς δὲ ἐπιτίθενται καὶ ἀρπάζουσιν αὐτόν. Εἰς τὰς μάχας, οἱ μύρμηκες προσπαθοῦσι νὰ λάβωσι τοὺς ἀντιπάλους των ἀπὸ τῶν κερατίων, ὥστε οἱ φέροντες φορτίον δυσκόλως ἀμύνονται.

Πραϊουμένης τῆς συγκομιδῆς πᾶσα ἐχθροπραξία παύει, ἐπερχομένης δὲ τῆς εἰρήνης, αἱ κοινότητες αἱ ὑπὸ τοῦ πολέμου πτωχυνθεῖσαι, ἐπανορθοῦσι τὰς ζημίας· ἄλλαι ἐξηφανίσθησαν ἐντελῶς, αἱ δὲ φωλεαὶ αὐτῶν ἔμειναν κεναί.

Εἰς τὰ προσήλια μέρη πληθύνουσιν οἱ σαῦροι, οἱ ὁποῖοι ἀγαπῶσιν ὑπερβολικῶς τοὺς ἄρρενας καὶ θήλει μύρμηκας, δὲν ἐγγίζουσιν ὅμως τοὺς οὐδετέρους. Τούτους ὑπερασπίζει ἴσως βαρεῖά τις ὁσμὴ ἢ ἀτμὸς μυρμηκικοῦ ὀξέος, ὃν ἐκτοξεύουσιν ὅπως ἀπομακρύνωσι τὸν ἐχθρόν. Καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ ἄρρενες καὶ οἱ θήλει ἀφίπτανται τῆς μυρμηκίας, οἱ σαῦροι καιροφυλακτοῦσιν, ἀλλ' οἱ ἐργάται ἐπαγρυπνοῦσι περιστοιχίζοντες, ὡς ἀληθεῖς σωματοφύλακες, τὰ πτερωτὰ άτομα μέχρις οὗ δυνήθωσι νὰ πετάξωσι.

Καίτοι ἐν ἐλευθερίᾳ μόνον τὰ θύγα ἀναπτύσσουσιν ὅλην αὐτῶν τὴν νοημοσύνην, ὁ παρατηρητὴς πρέπει νὰ μελετήσῃ αὐτὰ καὶ αἰχμάλωτα ὅπως ἐννοήσῃ καλλίτερον τὰ ἦθη καὶ τὰς ιδιότητας αὐτῶν. Ὁ Moggridge θελήσας νὰ παρατηρήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς θεριστὰς μύρμηκας, ἔθεσε δύο φωλεὰς ἐντὸς ὑαλίνων κλωβίων ἐχόντων διάστρωσιν χύματος καὶ ἐφόδιον τροφίμων. Ἐν τῇ μιᾷ φωλεᾷ, οὐδεμία ὑπῆρχε γόνιμος θήλεια οὐδὲ σκώληκες, οἱ δὲ μύρμηκες ἐφαίνοντο δυστυχεῖς καὶ προσεπάθουν νὰ φύγωσιν, ἀπέθνησκον δὲ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀφρονίας. Πάντη διάφορος ἦτο ἡ ὕψις τῆς ἐτέρας φωλεᾶς, ἐν ᾗ ὑπῆρχε μία βασίλισσα καὶ πολυάριθμοι

σκώληκες. Μετὰ θαυμασίας δραστηριότητος οἱ ἐργάται ἤρχισαν νὰ ὀρύσσωσι στοὰς ἐν τῷ χώματι. Ἐντὸς ἑξ ὥρων ἤνοιζαν ὁκτὼ ὁπὰς, τὰ δὲ πρῶταν τῆς ἐπιούσης ἡμέρας ἡ ἔκτασις τῶν ὀρυγμάτων ἦτο μεγίστη· οἱ ἐργάται εἶχον ἐργασθῇ δι' ὅλης τῆς νυκτός. Ἀφοῦ ἐτελείωσαν τὴν κυριωτέραν ἐργασίαν, διήγαγον πολλὰς ἡμέρας χρίοντες τοὺς τοίχους καὶ διευθετοῦντες τὰ δωμάτια τὰ διὰ τοὺς σκώληκας ὠρισμένα καὶ στερεοῦντες τοὺς τοίχους τῶν ἀποθηκῶν. Αἱ ὁπαὶ ἐκλείσθησαν κατ' ὀλίγον καὶ ἔμεινε μόνον μία. Τοὺς παρατεθέντας σπόρους συνέλεξαν οἱ μύρμηκες ὡς συνήθως καὶ ἀπεθήκευσαν ἐν τοῖς ὑπογείοις. Τότε εἶδεν ὁ Moggridge πῶς κόπτουσιν οἱ μύρμηκες τὰς ἐν τῇ μυρμηκίᾳ τυχὸν εὐρισκομένας ρίζας. Δύω μύρμηκες συμπράττουσιν, ὁ εἰς ἔλκει τὸ ἄκρον τῆς ρίζης, ὁ ἕτερος τρώγει τὰς ἱνας ἕως οὗ ἐκκοπῇ ἐντελῶς ἡ ρίζα. Ἐξω τῆς φωλεᾶς ἐπεσφραγίσθησαν ὡς πάντοτε οἱ φλοιοὶ τῶν σπόρων, τὰ τεμάχια τῶν ριζῶν καὶ ἐν γένει πάντα τὰ συντρίμματα.

Ἐν τῷ ὑαλίνῳ κλωβίῳ εἶχε τεθῆ ἀγγεῖον πλήρες ὕδατος, πολλάκις δὲ οἱ μύρμηκες ἐξείπτον ἐν αὐτῷ τοὺς νοσοῦντας ἢ τοὺς ἀποθνήσκοντας, τοῦτο δὲ ἄρα γε ἵνα ἀπαλλαγῶσι ταχύτερον ὄντων ἀχρήστων ἢ ἵνα θεραπεύσωσιν αὐτὰ· Δύσκολον ν' ἀποφανθῇ τις. Ὅπως δὲ ποτε οἱ ἄρρωστοὶ ἐζωογονοῦντο ἐνίοτε ὑπὸ τοῦ λουτροῦ καὶ θερμαίνόμενοι εἰς τὸν ἥλιον ἀνέκταν τὴν προτέραν ῥώμην. Τὴν ἐσπέραν οἱ μύρμηκες ἐλκυόμενοι ὑπὸ τοῦ φωτός τοῦ λύχνου, ἐξήρχοντο τῆς φωλεᾶς των, τότε δὲ ὁ παρατηρητὴς παρευρίσκειτο εἰς τὸ δεῖπνον αὐτῶν. Ἐν γένει πολλοὶ ὁμοῦ μύρμηκες τρώγουσιν ἕνα σπόρον εἰσάγοντες εἰς τὸ στόμα διὰ τῶν κερατίων μὲν ἱερὰ θρεπτικῆς ὕλης, τὴν ὁποίαν ἀποσπῶσι διὰ τῶν σιαγόνων.

Ἐπειτα τὸ τέλος.

EMILE BLANCHARD.

Ἡ ἐπομένη διήγησις, ἣν ἐραυρίζομεθα ἐκ τοῦ «Ἀττικῶς Ἡμερολογίου τοῦ ἔτους 1879», ἀπεσπάσθη ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ βίου καὶ καθηγητοῦ Βλαδιμήρου βίδοβ «Ὁδοιπορικαὶ σημειώσεις γραφεῖσαι κατὰ τὴν ταῖς Ἰονίους νήσους, τῇ Ἑλλάδι, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Τουρκίᾳ κατὰ τὸ 1835 διαμονῇ μου». Ἡ μετάφρασις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Α. Παλαιολόγου. Σ. τ. Δ.

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΠΡΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΕΤΩΝ

...Εὐρισκόμεθα ἤδη ἐν τῇ ὁδῷ Ἐρμού¹ πρὸς τὴν θύραν τοῦ βαυαρικοῦ καφενεῖου,² ὃ ἐστὶν ἐν ταῖς Ἀθήναις! Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν εὐρέθη οἷον ἐν τῇ ὁδῷ Ἐρμού, ἐνθα μόλις δέκα, ἂν μὴ σφαιρὶ λω, οἰκίαι ὑπάρχουσιν, διὰ τοῦτο ἐξηκολούθησαμεν ὁδεύοντες, καὶ μετ' οὐ πολὺ εὐρέθημεν μέσῳ πτωχῶν οἰκῶν ἐκτισμένων ἀναμίζ ἐκ λυθῶν καὶ πηλοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ

1 Οἱ ἐν τῇ κειμένῳ ἀριθμοὶ παραπέμπουσιν εἰς τὸ ἐν τέλει τοῦ ἀρθροῦ σημειώσεις τοῦ ἐκδότου τοῦ Ἀττικῶς Ἡμερολογίου.

οἰκημῶ μου, ἐν ᾧ κατεκλείσθη ὅπως ἀναπαυθῶ μετὰ μακρὰν καὶ ἐπίπονον ὁδοιπορίαν.

Ἴδου ἡδὴ εὐρίσκομαι ἐν Ἀθήναις θαυμάζων τὰ ἐνδοξα μνημεῖα τῆς ἀρχαιοφύτου καὶ τὴν ἐνδειαν τῆς συγχρόνου πόλεως. Μείζονα ἀντίθεσιν οὐδαμοῦ δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ. Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς νέας πόλεως σύγκειται ἐκ κακῶς ἐκτισμένων οἰκιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων οὔτε λεωφόροι ὑπάρχουσιν ἔτι, οὔτε φανοί, οὔτε ἀμαξαί, ἐν ἐνὶ λόγῳ οὐδὲν δυνάμενον νὰ σ' ἐνθυμίσῃ ὅτι ζῆς ἐν πρωτεύουσῃ καὶ τοῦλάχιστον ἐν ἀπλῇ Εὐρωπαϊκῇ πόλει. Εὐρομεν ὅμως λευκὸν ἄρτον, ἀρκούντως καλὸν οἶκον, κλίνην κλπ., πάντα δὲ ταῦτα μετὰ τὰς πολυχρονίους ἡμῶν στερήσεις ἀνέμνησαν ἡμᾶς τὴν Εὐρώπην. Ἡ κοινωνία ἐπίσης μόνον ἐξ Εὐρωπαίων σύγκειται, ὑπάρχει δὲ καὶ ἐθνικὴ, οὕτως εἰπεῖν, ἀλλὰ περὶ αὐτῆς θέλομεν ὁμιλήσῃ ἀκολουθῶς. Νῦν δὲ ἐπανέρχομαι εἰς τὰς τῆς πρώτης ἡμέρας ἐν Ἀθήναις διαμονῆς μου. Ἐνεφανίσθημεν ἐγὼ τε καὶ οἱ συνοδοιπόροι μου τῷ ἡμετέρῳ πρεσβευτῇ³ μεθ' οὗ συναπεφασίσκαμεν νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἐν πρώτοις τὸν ἀρχαιολόγον Πιττάκη, ὅπως ὁδηγούμενοι ὑπ' αὐτοῦ ἴδωμεν ἀπάσας τὰς ἀρχαιοφύτας. Ἐχόντες ἐξ εὐωνύμου τὴν μεγαλοπρεπῆ Ἀκρόπολιν διήλθομεν σειρὰν χθαμαλῶν οἰκιῶν καὶ ἀφικόμεθα εἰς τὴν Ἀγοράν. Νῦν ὡς καὶ τὸ πάλαι ἡ θέσις αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ἐμπορικὴν τὴν θέσιν τῆς πόλεως. Ἐνταῦθα πωλοῦνται κυρίως τὰ ἐδῶδια. Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ στενωποῦ ἐχούσης ἑκατέρωθεν χθαμαλοὺς οἰκίσκους μετὰ πολλῶν καταστημάτων καὶ κεκαλυμμένης διὰ παντοῦ ἀποτρέποντος τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, καὶ ἀγοῦσης μέχρι τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως, ἐνθα οἱ Βαυαροὶ ἀρχίζουσι ν' ἀνεγείρωσιν οἰκίας ἰδιορρύθμους πάντῃ δὲ ἀκαταλλήλους τῷ ἐνταῦθα θερμῷ κλίματι. Μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Πιττάκη, οὗτινος ἡ ἡπία καὶ ἀφελὴς συμπεριφορὰ εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης μετ' αὐτοῦ συναντήσεως γεννᾷ τὴν πρὸς αὐτὸν συμπάθειαν καὶ ἀγάπην. Εἶναι ἐνθερμὸς ζηλωτὴς τῆς δόξης τῆς πατρίδας αὐτοῦ χώρας. Ὅτε αὕτη διετέλει ὑπὸ τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγὸν ἢ ὅτε κατεστρέφετο ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος, ὁ Πιττάκης κηδόμενος τῶν ἀρχαίων μνημείων διέσωζεν αὐτὰ καὶ ἀντέγραφε τὰς ἀνακαλυπτομένας ἐπιγραφάς. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶναι γνωστὸν πᾶσι τοῖς φιλαρχαίοις. Ὁ οἶκος αὐτοῦ εἶναι ἀντάξιον ἐνδιαίτημα ἀρχαιολόγου. Ἀπασα ἡ αὐτῇ γέμει ὠραίων τεμαχίων γλυπτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς μετὰ ἐπιγραφῶν ἀποκειμένων πολλῶν καταλλήλοτερων καὶ αὐτῆς τῆς οἰκογενείας του, ἥτις ἅπασα διαμένει ἐν μικρῷ δωματίῳ παραχωροῦσα τὰ πρωτεῖα εἰς τὰ ἀψυχα λείψανα τῆς προγονικῆς εὐκλείας. Ἐδειξε ἡμῖν σύγγραμμα ὅπερ τότε συνέγραψε, Περιγραφήν τῆς θέσεως καὶ τῶν ἀρχαιοφύτων τῶν

Ἀθηνῶν⁴ μετὰ παραθέσεως καὶ ἐπεξηγήσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθεισῶν ἐπιγραφῶν. Ὁφείλομεν νὰ σεβώμεθα τὸν ζῆλον τοῦτον πρὸς τὴν διάσωσιν τῶν μνημείων ἐξ ὧν πολλὰ εἰσιν τοσοῦτον κολοβά καὶ ἑλλιπῆ ὥστε οὐδ' αὐτὸς ὁ ἀρχαιοφύτης δύναται νὰ ἐξαγάγῃ ἐννοίαν τινά. Ὁ Πιττάκης ἔλαβε παρὰ τῆς ἐν Ἑλλάδι Βαυαρικῆς Κυβερνήσεως θέσιν ὅπως ἀνάρμοστον εἰς ἀνδρὰ ἀρχαιολόγον, ἦτοι διωρίσθη ὑπάλληλος ἐπὶ τῆς ἐγγραφῆς τῶν εἰσπραττομένων τελωνιακῶν δασμῶν τῶν τε εἰσαγομένων καὶ τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων! Προθύμως ἐδέξατο τὴν αἵτησιν ἡμῶν καὶ μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Κατελθόντες τῆς Ἀκροπόλεως εἰσῆλθομεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Albergo Nuovo,⁵ ἐνθα ἐγευματίσαμεν. Ἐπιστρέφοντες ἡδὴ περὶ λύχνων ἀφᾶς εἰς τὴν οἰκίαν ἡμῶν, εἶδομεν μακρόθεν τὰ φωτοβολοῦντα παράθυρα τῆς οἰκίας τοῦ ἡμετέρου πρεσβευτοῦ. Κυρίαί, διπλωμάται καὶ στρατιωτικοὶ ἐν μεγάλῃ στολῇ ἐπορεύοντο ἐκεῖ πεζοί, πηδῶντες ἀπὸ λίθου εἰς λίθον καὶ φέροντες ἕκαστος ἀνὰ χεῖρας φανάριον ἵνα μὴ καταπέσωσιν εἰς τοὺς ἀναριθμήτους λάκκους ἐνθα κατασκευάζουσιν ἄσβεστον, καὶ οἵτινες παρακωλύουσι καὶ τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἀμαξῶν.

Δὲν ἐκπλήσσει δὲ ἡμᾶς μόνον ἡ ἐνδεῖα τῆς πόλεως· λίαν παράδοξος εἶναι καὶ ἡ πλήρης τοῦ γυναικείου φύλου ἑλλειψις ἐξ ὧν οὐδεμία ἐνταῦθα ἀπαντᾷ τις, ὡσαύτως δὲ τὴν πλήρη ἐπικράτησιν τῶν ξένων πάσης ἐθνικότητος ἀπέναντι τῶν ἐγγυρίων ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν πρωτεύουσῃ.

Καθ' ὅδον ἀπαντᾷ τις εὐπρεπῶς πῶς ἐνδεδυσμένους μόνον ἰταλοὺς τινὰς καταστηματαρχάς, βαυαροὺς στρατιώτας, ὑπαλλήλους τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὰ μέλη τοῦ διπλωματικοῦ σώματος. Μόνον παρὰ τὰ καφενεῖα δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ πρὸς τὴν ἐσπέραν Ἑλλήνας φοροῦντας πλουσίας ἐθνικὰς στολὰς, οἵτινες κατὰ τὸ φαινόμενον μένοντες ἀργοὶ καθίστανται καπνίζοντες καὶ συνομιλοῦντες βεβαίως περὶ τῶν χρόνων ἐκείνων ὅτε τὰ ξίφη αὐτῶν δὲν ἐσχωρίζον ἐν ταῖς θήκαις καὶ ὁ παραχρῶδες βίος ἦτο ὠφέλειμος εἰς τὴν πατρίαν αὐτῶν γῆν.

Ἀλλὰ πλὴν ὅμως τῶν παλαιῶν καρίων τούτων τῶν τοσοῦτον πολυτίμων εἰς τὸ ἔθνος, νῦν δὲ ὅπως λησμονηθέντων, πιθανὸν δὲ καὶ βλαβερῶν θεωρουμένων ἐνεκα τῆς ἀρχαιοπαραδότου αὐτῶν ἔξεως πρὸς τὸν ἐλεύθερον βίον καὶ τὸν πόλεμον, πλὴν τούτων, ἐπαναλαμβάνω, μόνον χειρῶνακτάς τινὰς ἐργάτας καὶ ἐπαίτας βλέπομεν φοροῦντας τὴν ἐθνικὴν στολήν. Ἡμέραν τινὰ διερχόμενος παρὰ τὰ πανδοχεῖα εἶδον ἐξεληθόντα ἐκεῖθεν ἐν καταστάσει μέθης στρατιώτην Βαυαρὸν καὶ δρομέως τρέχοντα ὅπως φθάσῃ τοὺς ὀλίγον ἀπώτερον ἱσταμένους συναδέλφους αὐτοῦ. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων τινές, κατὰ τὸ φαινόμενον οἱ κύριοι τοῦ πανδοχείου, ἤρξαντο καταδιώκοντες

αὐτὸν καὶ μετ' ὀργῆς κραυγάζοντες ν' ἀποτίσῃ πρὸς αὐτοὺς τὰ ὀφειλόμενα. Τὸ γεγονός τοῦτο καὶ τοὶ ἀσήμενον δὲν εἰκονίζει τὴν σύγχρονον κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος; Δὲν καταδεικνύει πόσας ἀδικίας πάσχει ἡ τε ἀνώτερα καὶ ἡ κατώτερα τάξις τῆς ἐν αὐτῇ κοινωνίας; Τὸ στρατιωτικὸν τοῦ Βαυαρικοῦ στρατοῦ, μισθοδοτούμενον ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, εὐρίσκεται παρ' αὐτῇ τῇ πόλει. Σκοπὸς δὲ τοῦ στρατοῦ τούτου εἶναι ἡ προστασία τοῦ βασιλέως ἐκ τῶν κακοβούλων Ἑλλήνων. Ἀντὶ δὲ τῶν ξυλίνων τειχῶν τοῦ Θεμισοκλέους, ἐν τῷ λιμένι τοῦ Πειραιῶς σταθμεύουσι δύο ναυτικά μοῖραι Γαλλικῆ καὶ Αὐστριακῆ. Οἱ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι ὑπάλληλοι ἅπαντες σχεδὸν εἶναι ξένοι. Ἐνταῦθα ἤδη ὑφίσταται *Kriegsministerium* ὁ *Finanzministerium*, ἅτινα ἀποστέλλουσι τοὺς μὲν Βαυαροὺς στρατιώτας κατὰ τῶν Μανιάτων, τὰ δὲ χρήματα εἰς τὴν Βαυαρίαν. Λέγοντες δὲ οἱ πολῖται εἰς τὴν Βαυαρίαν ὑποννοῦσιν τὰς αἰθούσας ἐν αἷς ἀθροίζονται αἱ ἀνώτεροι τάξεις, ὅπερ εἶναι ἐναργὲς ἀποδείξεις τῆς ταπεινότητος τῶν κατοίκων καὶ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ξένων. Ἡ στρατιὰ τῶν διπλωματῶν προσθέτει εἰς τοὺς τελευταίους τὰς λεγεῶνας αὐτῆς, ὅπερ συντείνει ἐτι μᾶλλον εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐθίμων τῶν Ἑλλήνων. Ἀναλόγως τῆς ὀλιγοχρονίου διατριβῆς μου παρὰ τῇ ἐγγχωρίῳ κοινωνίᾳ ἐξήγαγον τὴν πεποίθησιν ὅτι εἶναι λίαν ὀχληρὸν νὰ διαμείνῃ τις ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, κυρίως δὲ εἰς ἐκείνους οἵτινες ἔχουσιν ἀπέχθειαν πρὸς τὰς ῥαδιοῦργας, ἐκτιμῶσι δὲ τὴν περὶ αὐτοῦ ἀγαθὴν ὑπόληψιν.

Ἐσχον τὴν τιμὴν τῇ παρελθούσῃ τετάρτῃ νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν καγκελλάριον τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους κόμιστ᾽ Ἀρμανσπέργγην, καὶ ἄπαν τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ. Τρεῖς χαριτόβρυτοι θυγατέρες, ὧν ἡ μία ἡρραβωνισμένη τὸν ἀπόγονον τοῦ ἐνδόξου οἴκου τοῦ Κατακουζηνοῦ, στολίζουν τὸν οἶκόν του. Μετὰ παρέλευσιν δύο ἡμερῶν προσεκλήθην εἰς τὰ Ἀνάκτορα εἰσαχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου πρεσβευτοῦ, ὅστις καὶ με συνέστησε τῇ Α. Μεγαλειότητι τῷ βασιλεῖ Ὁθωνί. Ἡ πιεστικὴ καὶ χαρίεσσα ἔκφρασις εἶναι τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τοῦ προσώπου τοῦ νέου τούτου μονάρχου. Τὸ ἀνάστημα λίαν ὑψηλὸς καὶ κομψὸς ἐφόρει κυανὴν ἑλληνικὴν στολὴν, ὑπεδέχθη δὲ ἡμᾶς ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ θρόνου. Ἀγαπώμενος θερμῶς ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ ἀπάσης τῆς οἰκογενείας, αἰφνης ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ αὐτὴν καὶ μετοικήσῃ εἰς χώραν ξένην ὅπως ἀφιέρωσιν τὰς δυνάμεις καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας ἔθνους οὐκέτι εἰθισμένου νὰ ἐκτιμᾷ τὰ δῶρα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς τάξεως. Ἀλλ' ὁ ὑψηλὸς αὐτοῦ σκοπὸς χρησιμεύει αὐτῷ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν παρήγορος. Καίτοι δὲ πλεῖ-

στοι τῶν κατοίκων, τῶν ὑπουργῶν καὶ στρατιωτικῶν φέρονται αὐτῷ δυσμενῶς, ὅπως δὲ ποτε πάντοτε εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς γενικῆς ἀγάπης καὶ ὀφείλει τις νὰ ἐλπίζῃ ὅτι ἅπασι αἱ θυσίαι ὧς προσφέρει θέλουσι μεταγενεστέρως ἐκτιμηθῇ καὶ στεφανωθῇ καίτοι δὲν ἀνταμείβεται νῦν ὑπὸ τοῦ θρόνου. Ἡ συνδιάλεξις ἡμῶν διήρκεσε περὶ τὸ τέταρτον τῆς ὥρας περὶ τῆς χώρας ἣν διήλθομεν, κυρίως δὲ περὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου. Ἡ πεῖρα τοῦ ἡμετέρου πρεσβευτοῦ ἐκμαθόντος ἐπισταμένως τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος, ἀποδίδει εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ μεγίστην βεβαιότητα ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ ὁ βασιλεὺς κυρίως ἐκτιμᾷ τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ.

Ἡ φιλόξενος οἰκία τοῦ πρεσβευτοῦ ἡμῶν, ἥς αἱ θύραι εἰσὶν ἀνοικταὶ εἰς ἅπαντας τοὺς Ῥώσους, εἶναι καθαρὰ ἀγαθοεργία οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς ὁδοιπόρους ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς διαμένοντας ἐνταῦθα. Ἄνευ τοῦ ἀσύλου τούτου ἦθελον ἀναγκάζεσθαι ἀενάως νὰ ἐπισκέπτονται τὰ πανδοχεῖα ὅπως γευματίωσι καὶ καταφεύγῃ εἰς τὰς αἰθούσας τῶν ξένων διπλωματῶν ὅπως διασκεδάσωσι. Ἡ εὐρύχωρος οἰκία⁶ ἐν ἣ διαμένει ὁ πρεσβευτὴς ἡμῶν κέκτηται ὡραίαν θέαν πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, πρὸς τὸν ἀποξηραθέντα σχεδὸν ποταμὸν Ἰλισσὸν καὶ πρὸς τὸν Ὑμηττόν. Μετὰ τὸ γεῦμα ἅπαντες συναθροίζονται ἐπὶ τοῦ ἐξώσου ἔχοντες πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν κλασικὴν ταύτην εἰκόνα· καπνίζουσι καὶ συνδιαλέγονται ἐπωφελοῦμενοι τῶν πρώτων δροσερῶν στιγμῶν τῆς ἐσπέρας. Δυστυχῶς αἱ στιγμαὶ αὗται συχνότατα δηλητηριάζονται ὑπὸ δυσχερῶν ἐντυπώσεων. Ἀγνοῶ πόθεν οἱ Βαυαροὶ ἐξελέξαντο τὰ περίχωρα τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς πρὸς νεκροταφεῖον.⁷ Καθ' ἑκάστην σχεδὸν νύκτα ξένοι ἀφικνοῦνται συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ κρότου τῶν τυμπάνων, πολλαπλασιάζοντες τὴν ἤδη πολυριθμὸν ὁμήγυριν τῶν νεκρῶν. Ἡ αἰτία τῆς τοιαύτης θησιμότητος δέον ν' ἀποδοθῇ ἐν πρώτοις τῷ πυρετώδει κλίματι, κυρίως βλαβερότατῳ ἐν τῇ μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ὁδῷ, εἰς ἣν νῦν ἐργάζεται τὸ πλεῖστον τῶν Βαυαρῶν στρατιωτῶν.

Τὰς ἐσπέρας διερχόμεθα περιδιαβάζοντες μέχρι τῆς ἐξοχικῆς οἰκίας⁸ ἣν ὁ ἡμέτερος πρεσβευτὴς ἀνεγείρει πρὸς ὄφελος καὶ διασκέδασιν τῶν Ἀθηναίων, ἡ ἀκροώμεθα τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς παιανίζουσας ἐν ὑπαίθρῳ. Ἐνταῦθα καὶ ἐν Ναυπλίῳ ἐκδίδονται δύο ἐφημερίδες Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί.⁹ ἀλλὰ μὴ ἐλπίζετε ὅτι δύνασθε νὰ ἐρανισθῆτε ἐξ αὐτῶν εἰδήσεις περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων· θέλετε ἀπαντήσῃ ἐν ταῖς στήλαις αὐτῶν ἀπλὴν διχμάχην καὶ μῖγμα θεωριῶν ὅπως ἀσυναρτήτων καὶ ἀναρμόδιων τῷ συμφέροντι τοῦ ἔθνους.

Ἡμέραν τινὰ προσεκλήθην νὰ γευματίσω παρὰ τῷ Καγκελλάρῳ Ἀρμανσπέργγῃ ὅτε ἐδίδε γεῦμα τῷ ἡμετέρῳ πρεσβευτῇ καὶ εἰς τρεῖς Αὐστριακοὺς ἐλθόντας ἐπὶ τῆς φρεγάδος καὶ σκοπὸν ἔχοντας νὰ ἐπισκεφθῶσι τὴν Παλαιστίνην. ἦσαν δὲ ὁ στρατηγὸς Λέππελ, ὁ πρίγκιψ Σβούρτζενβερμε καὶ ὁ πρίγκιψ Λόβκοβιτς, ἀκόλουθοι τῆς ἐν Πετροπόλει Αὐστριακῆς Πρεσβείας. Οὐδὲν ἄξιον περιεργίας ἀπήντησα κατὰ τὸ γεῦμα· φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ Ἀθηναί, ἔκπαλαι ὀνομασται διὰ τοὺς μαγεῖρους αὐτῶν (περὶ οὗ ἀναφέρει ὁ Ἀριστοφάνης) θέλουσιν ἀποκτήσῃ τοὺς τεχνίτας τούτους πολλῷ ταχύτερον πάντων τῶν λοιπῶν. Μετὰ τὸ γεῦμα ἦλθε καὶ ὁ βασιλεὺς πολιτικᾷ ἐνδεδυμένος καὶ παρέμεινε συνδιαλεγόμενος μεθ' ἀπάντων ξένων τε καὶ οἰκείων.

Ἐσχον τὴν τιμὴν ὡσαύτως νὰ γευματίσω παρὰ τῇ Αὐτοῦ Μεγαλειότητι μετὰ τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀφικόμενου πρεσβευτοῦ τῆς Πρωσίας Μάρτενς. Ἐκτὸς τῆς αὐλικῆς θεραπείας συγκειμένης ἐξ Ἑλλήνων τε καὶ Βαυαρῶν παρεκάθητο καὶ τινες γηραιοὶ Ἑλληνες ὀπλαρχηγοί, ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Τζαβέλλας καὶ ἑτεροί, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν δύναμαι νὰ ἐνθυμῶμαι, ἐκάθηντο δὲ κομφοὶ ἅμα καὶ μεγαλοπρεπεῖς, ἀγαλλόμενοι οὕτως εἰπεῖν ἐπὶ τῇ χρυσούφαντι στολῇ αὐτῶν καὶ τῇ χιονολευκῇ φουστανέλλᾳ. Παρετήρησα ὅτι ὁ βασιλεὺς συνδιέλεγετο μετ' αὐτῶν ἑλληνιστὶ μεθ' ἰκανῆς εὐχεχερείας καὶ ἐλευθερίας. Πολλάκις ὅμως τὰ παιδιὰ μὴ ἐννοοῦντα τὸν ἀνακτα αὐτῶν ἡρώτων ἀλλήλους «τί λέει; τί λέει;...»

Χθὲς ἐσπέρας ὁ καγκελλάριος εἶχε πολυπληθὴ ἐσπερίδα ὡς συνήθως ἔχει τοιαύτας δις τῆς ἐβδομάδος. Αἱ αἰθούσαι ἔγεμον κυρίων καὶ κυριῶν. Ἐκ τῶν ἀνακτόρων¹⁰ μέχρι τῆς οἰκίας¹¹ τοῦ κόμιστος Ἀρμανσπέργγου κατεσκευάσθη λεωφόρος ἀμαξητή, οὕτω δὲ ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης δὲν ἀναγκάζεται νὰ πορεύηται ἐκεῖ πεζὸς ὅπως τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων. Σχεδὸν ἅπαντα ἡ ὁμήγυρις συνίστατο ἐκ διπλωματῶν Βαυαρῶν καὶ Ἑλλήνων. Μεταξὺ τῶν τελευταίων διεκρίνετο Νικηταρᾶς ὁ Τουρκοφάγος καὶ ἑτεροὶ γνωστοὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ συστολὴ μεθ' ἧς εἰσέρχοντο εἰς τὴν αἶθουσαν εἶναι πασιφανὴς καὶ εὐεχέτης. Καθ' ὅτι ἐμφανίζονται ἐν τῷ κύκλῳ σφαίρας ὅπως καινοφανοὺς αὐτοῖς, καὶ ἐκεῖνοι ἐπομένως οἵτινες δὲν ἔχον σχέσεις μετὰ τῶν ξένων ἐνεκὲν ἐμπορίου ἢ ἐτέρων ὑποθέσεων δεικνύουσι δειλίαν ἐν γένει ἐν τοῖς τρόποις. Φρονῶ ὅτι οὗτοι ἀγνοοῦσιν πόσῃ ἡ ἐμφάνισις των περιποιεῖ τιμὴν εἰς τὴν κοινωνίαν εἰς ἣν φοιτῶσι. Ὡσαύτως λίαν περιέργον εἶναι νὰ διέλθῃ τις μίαν ἐσπερίδα παρὰ τῷ Ἑλληνι καγκελλάρῳ, εἰς ἐπιθυμῇ νὰ λάβῃ μικρὰν τοῦλάχιστον ἰδέαν περὶ τῆς ποικιλίας τῆς ἐγγχωρίου κοινωνίας.

Αἱ Ἀθηναί ἦσαν κατὰ τὸ φαινόμενον ἐπὶ Τουρκοκρατίας πόλις ὅλως ἄτακτος· ἅπανσαι αἱ παλαιαὶ ὁδοὶ εἶναι σκολιαὶ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς συμμετρίας. Εἶναι ὅμως δροσεραὶ καὶ αἱ κατοικίαι εὐθηναί. Δυστυχῶς παρὰ τῶν Βαυαρῶν ἐγένετο ἡδη εὐρὺ σχέδιον ὁδῶν καὶ πλατειῶν κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Βερολίνου· ἐὰν δὲ ἐκτελέσῃ αὐτὸ ὁ ἥλιος ἀπολύτως θὰ κατακαύσῃ τοὺς κατοίκους καὶ κατ' οἶκον καὶ καθ' ὁδόν.¹² Μένει ὅμως εἰσέτι μία ἐλπίς· τὰ κτίρια καὶ ἐν γένει ἅπανσαι αἱ ἐργασίαι τιμῶνται ἀκριδᾷ, ἡ δὲ κυβέρνησις ἀμοιρεῖ χρημάτων. Οἱ δὲ κάτοικοι ἀνεγείρουσι τὰς οἰκίας αὐτῶν οὕτως ὥστε ἐντὸς δέκα ἢ δεκαπέντε ἐτῶν θέλουσιν ἀνυπερβέτως καταρρεύσει. Τὰ κεφάλαια εἶναι τόσον σπάνια ὥστε ἀδυνατεῖ τις νὰ εὕρῃ ἄλλως ἢ ἐπὶ τοῖς ὑπερόγκοις τόκοις 20 ἢ 30 %¹³. Τούτου ἐνεκὲν ὁ βουλόμενος ν' ἀνεγείρῃ οἶκον σπανίως ἔχει τοὺς ἀναγκαιοῦντας πόρους ὅπως μεταχειρισθῇ λίθους· ἀναγκάζεται δὲ ν' ἀνεγείρῃ τοίχους ἐκ διαφόρων λίθων ἐστοιβασμένων σωρηδόν. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα κατὰ τι ὑπερέχουσι τῶν ἐν Μικρᾷ Ῥωσίᾳ ἡμετέρων καλυβῶν; θὰ ἀνθέξωσι δὲ ἐπὶ πολὺ. Ἀλλ' ἂν οὐ πέρωται αἱ οἰκίαι αὗται νὰ κατεδαφισθῶσι ταχέως, τούτου ἐνεκὰ καὶ οἰκοδομοῦνται αὗται ταχέως. Ἀφ' ὅτου δ' εὐρίσκομαι ἐνταῦθα ἀνεγείρονται νέοι τοῖχοι πανταχόθεν.

Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Ῥωσικοῦ βρικού Θεμιστοκλῆς με προσεκάλεσαν νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ βρικόκιον, σταθμεῖον ἐν τῷ λιμένι Πειραιῶς πρὸς τοῦτο ἀπῆλθον ἑφιππος μέχρι τῆς πόλεως καὶ εἶδον καθ' ὁδόν ἐρείπια τινὰ τῶν ἀρχαίων μακρῶν τειχῶν, ἅτινα συνήρουν τὴν πόλιν μετὰ τοῦ λιμένος, ἀλλὰ κατὰ τὴν δοθείσάν μοι συμβουλὴν δὲν παρέμεινα πολλὴν ὥραν καθ' ὅτι τὸ κλῆμα εἶναι λίαν νοσῶδες.

Οἱ Βαυαροὶ στρατιῶται εἰσὶν ἐνησχολημένοι νῦν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν λεωφόρων καὶ θησκούσιν ὡς αἱ μυῖαι· ἡ λέμβος ἀνέμενεν ἡμᾶς παρὰ τῇ προκυριαῇ. Ἐπλέομεν δὲ πρὸς τὸ βρικόκιον βλέποντες μακρόθεν τὰς ναυτικὰς μοῖρας, τὴν Αὐστριακὴν ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ Δανδόλου καὶ τὴν Γαλλικὴν ἣν πρὸ ὀλίγου εἶχον ἀπάντησιν ἐν Ναυπλίῳ. Ῥωσικὰ πλοῖα ὑπῆρχον νῦν ἐνταῦθα μόνον δύο· ἡ καρβέττα *Ιριγένεια* καὶ τὸ βρικόκιον Θεμιστοκλῆς. Ἐν βρικόκιον καὶ μία κανονιοφόρος ἀπετέλουν ἅπαντα τὸν ἐν Πειραιεῖ Ἑλληνικὸν στόλον. Μέχρι τοῦδε φαίνεται τὰ ἔχνη τῶν ὡραίων μνημείων ἅτινα ἐκαλλώπιζον τὸν πάλαι Πειραιᾶ, νῦν δὲ μᾶλλον πάντων ἐπισύρουσι τὴν προσοχὴν τὰ νέα λίθινα καταστήματα ἀνεγερθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ ἐργολάβου Φεράλδου.

Εἰς Ἀθήνας ἐπιστρέψαμεν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Περιεπατούμεν μετὰ τοῦ πρώτου γραμματέως τῆς Ῥωσικῆς Πρεσβείας, ὅτε εἶδον

μακρόθεν μακράν σειράν Ἑλλήνων βαδίζόντων ὁ εἰς μετὰ τὸν ἕτερον. Δὲν ἡδυνάμην νὰ ἐννοήσω διαπύ ἐβαδίζον οὕτω πως, ἀλλὰ ταχέως ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν γέρων φέρων τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικὴν στολήν, ἔχων τὴν κόμην πολιάν, ῥίνα κυρτὴν ὠραιότατην καὶ ζωηροὺς ὀφθαλμοὺς ἐπλησίασε τὸν συνοδοιπόρον μου καὶ ἡσπάσατο αὐτόν. Μετὰ ταῦτα ἠρώτησεν αὐτὸν ἑλληνιστὶ περὶ τῆς ὑγείας αὐτοῦ καὶ τῷ εἶπε μειδιῶν «ἡσπάσθης ὠδεκάμηνον βρέφος.» Ἦτο δὲ οὗτος ὁ ἐνδοξὸς Κολοκοτρώνης, ὅστις ὑπεμνήνησκεν ἡμᾶς διὰ τοῦ χαριεντισμοῦ τούτου ὅτι πρὸ ἐνὸς ἔτους ἦτο καταδεδικασμένος εἰς θάνατον καὶ ἔλαβεν ἀμνηστίαν, ἔκτοτε δὲ ἐπομένως ἤρξατο ζῶν ἐκ νέου. Ἡκολούθει αὐτὸν Νικηταρᾶς ὁ Τουρκοφάγος καὶ οἱ λοιποὶ αὐτοῦ ὁπαδοί, θριαμβεύοντες μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἐκ τῆς εἰρκτικῆς ἀπελευθερώσει αὐτοῦ καὶ δεικνύοντες αὐτῷ τὴν πόλιν τοσοῦτον ἀλλοιωθεῖσαν μετὰ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀπέλασιν τῶν Τούρκων.

1. Ἐν τῷ ῥωσικῷ πρωτοτύπῳ εἶνε γερμανιστὶ γεγραμμένον τὸ ὄνομα τῆς Ὁδοῦ Ἑρμοῦ, Hermes Strasse.

2. Τὸ βαυαρικὸν Κ α φ ε ν ε τ ο ν, τὸ μόνον ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἄνετον καὶ εὐχάριστον συνεντευκτήριον, τὸ μόνον comfortable, ὡς θὰ ἔλεγεν Ἀγγλος, ἔκειτο παρὰ τὴν Ἀγίαν Τριάδα, ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ, συνεχόμενης τότε μετὰ τῆς ἐρμαϊκῆς, διὸ καὶ ὁ Ῥώσος περιηγητὴς τίθησι τοῦτο κατὰ τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ. Ὡς ἐκ τῆς ὀνομασίας δὴλον, συνετήρουν αὐτὸ οἱ τότε ἐν Ἀθήναις Βαυαροί, στρατιωτικοί τε καὶ μὴ, καὶ πάντες ἐν γένει οἱ Γερμανοί· οὐκ ὀλίγοι δὲ ὅμως καὶ οἱ εἰς αὐτὸ φοιτῶντες Ἕλληνες. Ἦτο δὲ τὸ Β α υ α ρ ι κ ὸ ν Κ α φ ε ν ε τ ο ν, ὃ ἐστὶ Π ρ ᾶ σ ι ν ο ν δ ἔ ν δ ρ ο ν, ὡς ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον ἐκάλουν αὐτὸ οἱ ἰδρύσαντες, λέσχη μᾶλλον ἢ καφενεῖον. Καὶ τῷ ὄντι ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ μικρὸν ἀναγνωστήριον, ἀξιόλογον ἐστιατόριον κρύων φαγητῶν, ἐξετελοῦντο μουσικαὶ συναυλῖαι, ἐξήγοντο λαχεῖα διαφόρων ἀντικειμένων, ὡς τὰ ἐν τοῖς θεάτροις δι' ὧν ἐνίοτε λήγει ἡ παράστασις· ἐν δὲ τῷ κήπῳ, ἐνθα καὶ χοροὶ ἐγίνοντο ἢ μᾶλλον ὑποσχεδιάζοντο, ἔπαιζον οἱ θαμισταὶ τὸ γνωστὸν σφαίροπαίγνιον Kegel Bahn. Τὸ Π ρ ᾶ σ ι ν ο ν δ ἔ ν δ ρ ο ν ἐτίμησε καὶ ὁ ἀειμνήστους βασιλεὺς Ὀθων, εἰκοσαετῆς τότε ὢν, ὡς ἐνθυμοῦνται πλείστοι ἐν Ἀθήναις, ἰδόντες αὐτὸν πλέον ἢ ἀπαξ εἰς τὸ Kegel Bahn γυμναζόμενον. Τοιοῦτον δὲ ὁ πόλεμος ἐρειπίων εἶχε καταστήσει τὰς Ἀθήνας καὶ τοιαύτη ἡ τῶν οἰκημάτων σπάνις, ὥστε ὁ ταπεινὸς οἰκίσκος, ὁ μόνος ἐκ τριῶν μικρῶν χωρισμάτων καὶ μαγειρείου ἀπαρτιζόμενος, ὁ φιλοξενῶν τὴν σιγηλὴν τῶν Γερμανῶν καὶ τὴν λαλοῦσαν τῶν Ἑλλήνων εὐθυμίαν, θεωρεῖτο ὡς πολυτελὲς οἰκοδόμημα. Ὁ φαεινὸς ἐκεῖνος οἰκίσκος, ἐνθα ποταμὸν ἔρρευεν ὁ ἀφρώδης ὕψος, καὶ ἐνθα ἀντήρχσαν τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις αἱ μαγευτικαὶ τοῦ Μόζαρτ καὶ τοῦ Ῥοσσίνι μελωδῖαι, μεθ' ὧν συνεζευγνύετο μακρόθεν ἡ φωνὴ τοῦ Ἑλλήνος φουστανελλοφόρου ἐκεῖ που πρὸς τὸ Χασσεκὴ περιδιαβάλλοντος ἐπὶ γῆς τέλος ἐλευθερίας καὶ ψάλλοντος ἀφόδους Ὡ λ υ γ ῆ ρ ὸ ν καὶ κοπιερὸν σπαθί μου, σὴζεται καὶ νῦν, καὶ εἶνε ὡς τότε καφενεῖον ἐξοχικόν. Εὐκόλως δὲ ὁ παροδῆτης ἀναγνωρίζει αὐτὸ μετὰ τοὺς πρώτους τῆς ὁδοῦ οἰκίσκους ἐκ τῶν πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ πρασινωπῶν φυλίων κικηλίδων, αἵτινες φράσσουσι παρημελημένον κήπον παντα-

χόθεν καταρρέοντα, οὗτινος τὰ φθοισιῶντα δένδρα ἔχουσιν τὸ πένθιμον, ὡς εἰ ἔκλειον τὴν ὁσημέραι ἐκλείπουσαν αὐτῶν ζωὴν. Τὸ σημερινὸν καφενεῖον, ἐν καταστάσει νέο-ἀρχαιοῦτος περιελθόν, οὐδὲν τοῦ ἀρχαίου κλέους διέσωσεν, εἰμὴ τὸ ὄνομα τὸ Π ρ ᾶ σ ι ν ο ν δ ἔ ν δ ρ ο ν, γεγραμμένον διὰ πρασίνων χαρακτῆρων παρὰ τὴν εἴσοδον περὶ ἐκ πρασίνης γελοιογραφίας δένδρου. Ἀλλὰ φεῖ! ὄνομά τε καὶ εἰκὼν πρὸ ἐνιαυτοῦ ἀπεσβέσθησαν. Sic transit gloria mundi.

3. Πρεσβευτὴς τῆς Ῥωσίας ἦτο τότε ὁ Κατακίης. 4. Ἐννοεῖ τὸ γαλλιστὶ ἐκδοσθέν τῷ 1835 γνωστὸν τοῦ Πιττάκη σύγγραμμα L'Ancienne Athènes.

5. Τὸ ξενοδοχεῖον τοῦτο ἦτο ἐν τῇ νῦν οἰκίᾳ Ὁριγῶν ἀπέναντι τοῦ Κακουργιοδικείου, διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ τότε ἱταλοῦ Καζάλη. Ἀξίον δὲ σημειώσεως εἶνε ὅτι ἡ συρροὴ τῶν προσερχομένων ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἔξω τῆς θύρας ἐσχηματίζετο τὸ δὴ λεγόμενον ὁ ὕ ρ α. Οὐδόλως δὲ παράδοξον, διότι περὶ τὰς πεντακαίδεκα χιλιάδας ψυχῶν ἤλθον εἰς Ἀθήνας μετὰ τὴν τοῦ βασιλεῖος Ὀθωνος ἐκ Ναυπλίου ἀφίξιν. Πλὴν ἐκ τοῦ ἱταλικοῦ τούτου ξενοδοχείου ὑπῆρχε καὶ γαλλικὸν ἐστιατόριον (Restaurant) κατὰ τὴν συνοικίαν τῆς Πλάκας, παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Ράδου.

6. Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ῥωσίας κατῴκει ἐν τῇ κατὰ τὴν Πλάκην μεγάλῃ οἰκίᾳ Παπαρρηγοπούλου. Ἐπειδὴ δὲ τότε δὲν ὑπῆρχον περὶ ἑλλαι οἰκίαι, ἐφαίνετο ἐκείθεν καὶ τὸ Ὀλυμπιεῖον καὶ ὁ Ἰλισσὸς καὶ ὁ Ὑμηττός.

7. Τὸ γερμανικὸν νεκροταφεῖον ἦτο παρὰ τὴν Καλλιρρόην ἐνθα τὸ ἐκκλησιεῖον τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς.

8. Ἡ ἐξοχικὴ οἰκία τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ῥωσίας ἦτο αὐτὴ ἐκείνη ἣν ἔχει σήμερον ὁ κ. Ρικάκης ἐν Ἀμπελοκήποις.

9. Ἐν Ἀθήναις μὲν ἐξεδίδοντο τῷ 1834—1838 ὁ Σωτὴρ Sauveur ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ, καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τῷ 1832—1861. Ἐν δὲ Ναυπλίῳ Νομικὴ Ἐφημερίς.

Τῶν ἐφημερίδων τούτων πλήρη σώματα ὑπάρχουσιν ἐν τῇ περιεκτικωτάτῃ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς, ὁσημέραι πλουτισμένη τῇ ἐπιμελείᾳ καὶ τῷ ζήλῳ τοῦ ἀκαμάτου Ἐφόρου αὐτῆς κ. Τιμολέοντος Φιλήμονος, ὅστις συνεχίσας τὸ ἔργον τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Τερτσέτου προήγαγεν αὐτὸ τεραστῶς.

10. Τὸ πρῶτον ἀνάκτορον τοῦ Ὀθωνος ἔκειτο ἐνθα νῦν τὸ Βουλευτήριον. Εἶχε δὲ κατασκευασθῇ μεγάλη ἐπιμήκης ἀψοῦσα φυλὴν, ἔχουσα ἀντὶ δροφῆς οὐρανὸν ἐξ ὑφάσματος ἐρυθροῦ πολυπτύχου ἐν εἰδεί σκιαδός, ἐν ἧ ἐτελοῦντο οἱ χοροὶ. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς νυμφεὺς τῷ 1837 μετεκομίσθη εἰς τὴν οἰκίαν ἐνθα νῦν ἡ Διεύθυνσις τῆς διοικητικῆς ἀστυνομίας Ἀθηνῶν καὶ Περραιῶς, ἧτις διὰ τοῦτο καὶ μέχρι τοῦ νῦν παλαιὸ παλάτι ὑπὸ τῶν ἀπλουστέρων ὀνομάζεται. Τὸ δὲ ἐγκαταλειφθὲν ἀνάκτορον ἐχρησίμευσεν ὡς κατάστημα τῆς Ἑθνικῆς τοῦ 1843 Συνελεύσεως, ἧτις συνέταξε τὸ Σύνταγμα, καὶ μετὰ ταῦτα ὡς Βουλευτήριον, ὅπερ πυρποληθὲν ἔπειτα, παρέμεινεν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸ ὄνομα Κ α ὕ μ ἔ ν η Β ο ὕ λ η.

11. Ὁ κόμης Ἀρμανσπεργ κατῴκει ἐν ταῖς δύο συνεχόμεναις οἰκίαις τοῦ Δ. Βλαχούτση, νῦν δὲ τοῦ Κ. Σπηλιωτάνη, ἧτοι ἐν τῷ παλαιῷ Πολυτεχνείῳ. Ἐν δὲ τῷ ἀπέναντι αὐτῶν οἰκοδομηματικῇ ἐνθα σήμερον τὸ Ὁδεῖον ἦσαν τὰ γραφεῖα τῆς Ἀντιβασιλείας.

12. Ταῦτα περὶ τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως λέγει καὶ ὁ Σουρμελῆς ἐν τῇ Ἰστορίᾳ τῶν Ἀθηνῶν, σελ. 305. «Ἐπειδὴ ἡ πόλις εἶχε κατασταθῇ ὅλη ἐρσιπύρ διὰ τὰ περιστατικὰ τοῦ πολέμου, ἦτον ἐπάναγκες νὰ διαγραφῇ ἐξ ἀπαρχῆς εἰς νέον σχέδιον ὁ σχηματισμὸς αὐτῆς πρὸς τὸ καταλλήλοτερον τῆς θέσεως μέρους· καὶ ἔνεκα τούτου οἱ ἀρχιτέκτονες Σκιαουβέρ καὶ Κλεάουθ ἐπεχείρησαν οἱ πρῶτοι τὸ ἔργον τῆς σχεδιάσεως. Ἐ-

πομένως ὁ βασιλικὸς τῆς Βαυαρίας ἀρχιτέκτων Κλαῖνς μετερρύθμισε παραλλάξας τὸ σχέδιον· καὶ τέλος ἡ πόλις ἀνικοδομήθη μὲ κακόμορφον καὶ ἄχαριν σχηματισμόν.»

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΔΑΚΤΥΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΔΟΣ

Παντὸς τόπου αἱ γυναῖκες ἔχουσι παροιμίαν τινὰ τοιαύτης περιήπου ἐννοίας, ὅτι δὴλα δὴ ἂν δὲν ὑπογένης δὲν γίνεσαι εὐμορφος. Ἡ φιλαρέσκεια ὑποβάλλει ἀληθῶς τὰς γυναῖκας εἰς βασάνους ποικιλωτάτας κατὰ τὸν συρμόν τῆς ἡμέρας ἢ τοῦ τόπου ἐν ᾧ διατρίβουσι καὶ οὐχ ἥττον φρικώδεις ἐν τῇ πεπολιτισμένῃ Εὐρώπῃ ἢ ἐν τῇ Νέᾳ Καληδονίᾳ.

Καὶ ναὶ μὲν οἱ Μαῦροι συμπιέζουσι μεταξὺ δύο σανίδων τὰς ῥίνας καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν τέκνων των, ἀλλ' ἀγνοοῦσιν ὅμως τὴν χρῆσιν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν κατάχρησιν τοῦ στηθοδέσμου ἢ τοῦ ξενοφώνου κορσέ, τοῦ βασιανιστηρίου τούτου ὄργανου, ὅπερ μόνος ὁ ἄβρὸς καὶ καλ-λωπιστὴς πολιτισμὸς κατῴρθωσε νὰ ἐπινοήσῃ.

Πανταχοῦ εἶνε ἐν χρῆσει τὸ ἔθιμον τοῦ νὰ διατρυπῶνται τὰ ὦτα. Καὶ παρ' ἡμῖν μὲν αἱ γυναῖκες κατακαίουσι τὴν κόμην αὐτῶν θέλουσαι νὰ τὴν βοστρυχίσωσιν, αἱ δὲ κινεῖται ἀποσπῶσιν ἀπὸ τῶν κροτάφων τὰς τρίχας οὕτως ὥστε δακρύουσι ὑπὸ τῶν πόνων.

Οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ παχύνουσι τὰς γυναῖκας τῶν ὡς τὰς νύσσας, μετὰ μόνης τῆς διαφοράς ὅτι ἡ μὲν νήσσα ἀκουσίως παχύνεται, αἱ δὲ γυναῖκες βλέπουσι τὸ σῶμά των παχυνόμενον ἐκουσίως καὶ μετὰ χαρᾶς.

Ἐὰν δὲ ποτε γείνη τοῦ συρμοῦ καὶ ἡ ἰσχυρότης, θὰ ἴδωμεν πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς γυναῖκας ὀξοποτούσας, τουτέστι πινοῦσας ὄξος κτλ.

Μέχρι τοῦδε αἱ κινεῖται ἐξεῖχον ἀναντιρρήτως κατὰ τὴν τέχνην τοῦ στρεβλόνειν τοὺς πόδας. Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι σήμερον ἡ ὑπεροχὴ αὐτῶν ἐξαφανίζεται ἐὰν πιστεύσωμεν τὴν ἐπομένην εἰδήσιν. ἦν ἀνέγνωμεν ἐν τινὶ ἀμερικανικῇ ἐφημερίδι (Philadelphia Times):

«Χειρουργὸς τις τῆς ἡμετέρας πόλεως εἰσήγαγε νεωτερισμὸν τινὰ δν μανιωδῶς ἐνεκολπώθησαν πᾶσαι αἱ κυραὶ καὶ δι' οὗ θὰ εὖρη τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς του. Πρόκειται δὲ περὶ χειρουργικῆς τινος ἐγχειρίσεως. Αἱ πενσουλβαναὶ φιλάρεσκοι ἐπιθυμοῦσαι διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἔχωσι τοὺς μικροτάτους πόδας μεταξὺ τῶν Ἀμερικανίδων, ἀποκόπτουσι τὸν μικρὸν δάκτυλον τῶν ποδῶν του· διὰ τῆς ἐγχειρίσεως δὲ ταύτης, ἐκτελουμένης ἀνωδύνως τῇ βοήθειᾳ τοῦ χλωροφορμίου, οἱ πόδες γίνονται λεπτότατοι. Οἱ Ἀθηναῖοι οἱ τοῦ καλοῦ σχήματος ἐρασταὶ οὐδὲ ὅπως ἤθελον φαντασθῇ τὸν ἄχαριν τοῦτον ἀκρωτηριασμόν.»

Δὲν εἶνε φρικώδης ἢ ἐπίνοια τοῦ χειρουργοῦ τούτου; Πόσον δὲ εἶνε δικαία ἡ τελευταία σκέ-

ψις τοῦ συντάκτου τῆς ἀμερικανικῆς ἐφημερίδος λέγοντος:

«Οἱ Ἀθηναῖοι οἱ τοῦ καλοῦ σχήματος ἐρασταὶ οὐδέποτε ἤθελον φαντασθῇ τὸν ἀκρωτηριασμόν τοῦτον!»

Καὶ ὄντως οὐδέποτε ὁ Ἡρόστρατος πυρπολῶν τὸν ἐν Ἐφέσῳ ναόν, οὐδέποτε οἱ Βανδῆλοι διαρπάζοντες καὶ συλοῦντες τὰ ἄριστα τῆς τέχνης προϊόντα, οὐδέποτε ὁ Τούρκος πυρπολῶν τῆς Ἀλεξανδρείας τὴν βιβλιοθήκην, οὐδέποτε, λέγομεν, διέπραξαν τοιαύτην ἱεροσυλίαν παραβαλλομένην πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος, ἧτις ἀπαθῶς καὶ μετ' ἀδιαφορίας παραμορφώνει τὸ ἔργον τοῦ Δημιουργοῦ θέλουσα δῆθεν νὰ το διορθώσῃ.

Καὶ ὁ χειρουργὸς οὗτος εὕρισκε πελάτιδας! Καὶ λογικὰ πλάσματα παραδίδουσι τοὺς πόδας των εἰς ἄνθρωπον ὅστις καὶ ἀλλαντοπώλης ἐὰν ὀνομασθῇ εἶνε πολὺ δι' αὐτόν.

Ἄ! ἡθέλωμεν ἀηδιάσει καὶ βδελυγθῇ διὰ παντὸς καὶ τὴν φιλαρέσκειαν καὶ τὰς ἐγχειρίσεις ἃς ἐνεκεν αὐτῆς μετὰ χαρᾶς ὑφίστανται αἱ γυναῖκες, ἐὰν μὴ ἡ γενναϊότης μεθ' ἧς ὑπομένουσι τὸν ἀκρωτηριασμόν τοῦ ποδὸς τῶν ἐνέβαλλεν εἰς ἡμᾶς ἐλπίδα τινὰ, τὴν ἐξῆς: Μήπως δὴλα δὴ ἡ εἰδήσις τῆς ἀμερικανικῆς ἐφημερίδος εἶνε ἐκ τῶν ψευδῶν ἐκείνων τῶν γονδροειδεστάτων, ἅτινα συχνάκις ἐρχονται ἐξ Ἀμερικῆς; *

Γινώμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιού.]

69.

Ἐὰν ὑπάρχῃ καθαρὸς τις καὶ ἀπὸ παντὸς ἄλλου ἡμῶν πάθους ἀμικτος ἔρως, εἶναι ὁ ἔρως, ὁ ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας ἡμῶν κεκρυμμένος καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἄγνωστος.

70.

Δὲν ὑπάρχει μορφῆς σχῆμα δυνάμενον ν' ἀποκρύψῃ ἐπὶ χρόνον μακρὸν ἔρωτα ὑπαρχοντα, ἢ νὰ ὑποκριθῇ ἔρωτα μὴ ὑπαρχοντα.

71.

Νεκρωθέντος τοῦ ἔρωτος, οἱ ἐρασταὶ αἰσχύνονται, ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἡγάπησάν ποτε ἀλλήλους.

72.

Ἐὰν κατὰ τὰ πλεῖστα αὐτοῦ ἀποτελέσματα ὁ ἔρως κριθῇ, τοῦ μίσους μᾶλλον ἢ τῆς φιλίας συγγενὲς καταφαίνεται.

73.

Ὑπάρχουσι γυναῖκες ὅπως ἀγναί, ἀλλὰ σπανίως εὕρισκεται γυνὴ τῶν ἐρωτικῶν πρωτόπειρος.

Ἐν Πορτογαλίᾳ οἱ γονεῖς τῶν παιδῶν, ἅτινα δὲν γνωρίζουσι ν' ἀναγνώσκωσι κατὰ τὸ 15 ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἀπόλλυσι τὰ πολιτικὰ των δικαιώματα.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΗΝΕΥΜΑ

Κύριός τις, φαλακρός ὡς παλάμη καὶ νωδὸς ὡς νεογέννητον, ἀπέκτισεν υἱόν.

— Πῶς τοῦ μοιάζει τ' ἀφέντη, κυρά, ἀνέκραξεν ἔνθους ἢ τροφός.

— Ἀ! καυμένη! ποῦ φαίνεται ἀκόμη!

— Πῶς δὲ φαίνεται, κυρά! Δὲν κυττάζετε ποῦ δὲν ἔχει οὔτε δόντι, οὔτε τρίχα, ἀπαράλλαχτα ὅαν τὸν ἀφέντη!

— Σὺ, ὅστις γνωρίζεις τόσο καλὰ τὸν πλούσιον τραπεζίτην Β... , γνωρίζεις διατί πηγαίνει πάντοτε εἰς τὴν τρίτην θέσιν ὅταν κατέρχεται εἰς Πειραιᾶ;

— Διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ τετάρτη θέσις.

ΛΑΗΘΕΙΑΙ

* * * Ἡ ἰσότης δὲν ἔγκειται εἰς τὴν ὁμοιότητα τοῦ ἐπαγγέλματος, ἀλλ' εἰς τὸν βαθμὸν τῆς τελειότητος καὶ ἀπολαυσιν ὑπολήψεως καὶ δικαιομάτων ἀναλόγως τῆς τελειότητος ταύτης ἐν ἐκάστῳ ἐπαγγέλματι. Οὕτω καλὸς γεωργὸς εἶνε ἴσος καλῷ ποιητῇ ἢ ἐξόχῳ πολιτικῷ· ἀλλὰ μέτριος ποιητής, ραδιοῦργος πολιτευόμενος ἢ ἀπειροκαλὸς ὀψίπλοτος κατ' οὐδένα τρόπον δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐξισούμενοι καλῷ γεωργῷ.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ ὕψους.

Οἱ ὄροι τοῦ φωτισμοῦ εἶνε ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων ἐν τῷ ζητήματι τῆς τῶν ὀφθαλμῶν ὑγιεινῆς, διό ὀφείλομεν χάριν ἰδίως τῶν παιδίων εὐθὺς ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των νὰ μεριμνήσωμεν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ βεβαίως ὅτι τὰ νήπια προσβάλλονται ὑπὸ ὀφθαλμίας ἐνεκα τῆς ἀμελείας ἐκείνων, οἵτινες ὀφείλον νὰ τα προφυλάξωσιν ἀπὸ τοῦ ζωηροῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας ἢ τοῦ δυνατοῦ φωτὸς τῆς λυχνίας. Συχνότατα δὲ καὶ ὁ ἐγκέφαλος τῶν νηπίων βλάπτεται καὶ οὐχὶ σπανίως βλέπομεν αὐτὰ καταλαμβανόμενα ὑπὸ πυρετοῦ καὶ ἀνησυχίας, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ σφοδρῶν σπασμῶν.

Ἡ παρατεταμένη ἐπενέργεια τοῦ δυνατοῦ φωτὸς βλάπτει οὐ μόνον τὴν ὄψιν, ἀλλὰ καὶ τὰ νευρικά κέντρα· ἄνθρωποι δ' αἰφνης ἐτυφλώθησαν, διότι ἠθέλησαν νὰ ἀτενίσωσιν εἰς τὸν ἥλιον πολλὴν ὥραν ἢ διότι ἐθαμβώθησαν ὑπὸ ἀστραπῆς.

Ἐν τῷ σκότει ἡ αἰσθητικὴ δύναμις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐπιτείνεται καὶ ἐξαφανίζεται. Πάντες γινώσκουμεν ὅτι ὁ ἀπὸ φωτεινοῦ εἰς σκοτεινὸν τόπον εἰσερχόμενος πρῶτον μὲν οὐδὲν βλέπει· ἐὰν δὲ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς καὶ πάλιν εὐθὺς τοὺς ἀνοίξῃ διακρίνει ὀλίγον τι, καὶ οὕτω βαθμὴδὸν ἕως οὗ τέλος εὐκόλως διακρίνει πάντα τὰ μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης ὁράτα.

Ἵπάρχει ἀσθενεία τις ὀνομαζομένη νυκταλωπία, οἱ προσβαλλόμενοι δὴλον ὅτι ὑπ' αὐτῆς δύνανται νὰ διακρίνωσι καὶ βλέπωσιν οὐ μόνον ὑπὸ ἀμυδρὸν φῶς, ἀλλὰ καὶ ἐν σκότει βραθυτάτῳ. Δὲν δύνανται δὲ νὰ ὑποφέρωσι τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ὑπὸ τῆς ἀσθενείας ταύτης ἐπασχεν ὁ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ Τιβέριος, ἥτις ὡς γνωστὸν εἶνε ὁ κληρὸς τῶν πλείστων αἰλουροειδῶν.

Καὶ οἱ καθειργμένοι δύνανται νὰ διακρίνωσι τὰ περὶ αὐτούς, ἐν ᾧ μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας δύνανται νὰ ἀνοίξωσι τὰ ὄμματα ἅμα ἐξαχθέντες τῆς σκοτεινῆς εἰρκτης των. Διονύσιος ὁ τύρραννος, ὅστις, ὡς φαίνεται, ἦτο ἐμπειρότατος περὶ τὸ βασανίζειν, διεσκέδαζεν εἰσάγων αἰφνης εἰς δωμάτιον νεωστὶ ἡσθεστωμένον τοὺς πολλὸν χρόνον καθειργμένους ἐν σκοτεινοῖς δωματίοις· ἡ ἀπότομος δ' αὕτη μετάβασις ἀπὸ τοῦ ψηλαφητοῦ σκότους εἰς τὸ κατάλευκον δωμάτιον ἐγένετο εἰς τοὺς δυστυχεῖς αἰτίαι σφοδρότατων ἀλγηδόνων καὶ οὐχὶ σπανίως καὶ τελείως ἀπετύφλου αὐτούς.

Ἐπιθυμεῖς νὰ διατηρήσῃς ὑγιεῖς τοὺς ὀφθαλμούς σου; Μὴ ποτέ σου ἀτενίσῃς τὴν ἡμέραν εἰς χρώματα ζωηρά καὶ εἰς φῶτα δυνατὰ καὶ ἀκτινοβολοῦντα. Ἀπόφευγε ἰδίως τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα, καὶ πρὸ πάντων τὸ λευκόν. Ἐὰν σε τρώγωσιν οἱ ὀφθαλμοί σου, μὴ τρίβε τους διὰ τῶν δακτύλων, ὡσαύτως καὶ ἐὰν εἰσέλθῃ εἰς τὸν ὀφθαλμόν σου κόνις ἢ ἄλλο τίποτε μὴ τὸν τρίψῃς, ἀλλὰ βρέξε τον διὰ δροσεροῦ ὕδατος. Οὕτω δὲ πρέπει νὰ κανονίσῃς τὴν ἐνασχόλησιν τῆς ὁράσεως, ὥστε ἐκ διαλειμμάτων νὰ ἀναπαύεται ὦραν τινὰ.

Τὴν νύκτα ἐργάζου ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον. Ἐὰν δ' εἶσαι ἠναγκασμένος νὰ νυκτερεύῃς ἐν μέσῳ φῶτων, φόρει δίοπτρα χρωματιστά.

Τέλος οἱ λυμφατικοὶ ὦν ἡ ὄψις εἶνε ἀδύνατος καὶ ὑπόκεινται εἰς ἐρεθισμούς, ὀφείλουσι νὰ υποβληθῶσιν εἰς θεραπείαν τακτικὴν· τοῦναντίον δὲ οἱ αἱματώδεις, ὦν οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε πάντοτε οὕτως εἰπεῖν καθημαγμένοι, ὀφείλουσι νὰ συγκιρνώσιν μεθ' ὕδατος τὸν οἶνόν των καὶ νὰ τρώγωσιν ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον κρέας, διότι κατὰ τὸν Μαστρογιάννη καὶ τὰ κοπέλλια του, καὶ τὸ ὄμμα κατὰ τὸ σῶμα.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους γεννᾶται εὐρῶς (μούχλα) ἐν ταῖς κεκλεισμέναις σκευοθήκαις, τοῖς ἀκατοικῆτοις δωματίοις κλπ. Πρὸς ἀποτροπὴν λοιπὸν τῆς εὐρωτιάσεως ὀφείλομεν νὰ θέσωμεν ἐν αὐτοῖς πινάκιον πλῆρες ἀσθέστου, ἥτις κατὰ μικρὸν θάπορροφήσῃ τὴν ὑγρασίαν, μεθ' ἧς ἀναγεοῦμεν τὴν ἀσθεστον διὰ νέας, ἀφ' οὗ ἡ πρώτη σθεσθῇ.